

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»

**«Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΤΟΥΣΙΑ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΜΑΡΙ-ΝΟΕΛ ΝΤΥΚΕΝ
ΒΟΛΟΣ, 2022

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε από την Τούσια Λαμπρινή του Γεωργίου, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές της απόψεις και αναφέρει πλήρως όλες τις πηγές στις οποίες ανέτρεξε για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού και Πολιτισμού» για τις γνώσεις και τη βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια παρακολούθησης του προγράμματος.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και ιδιαίτερα τη μητέρα μου, χωρίς την οποία δε θα είχα την ευκαιρία να ολοκληρώσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού και Πολιτισμού» το οποίο προσφέρεται από τα τμήματα Οικονομικών και Μηχανικών και Χωροταξίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το θέμα επιλέχθηκε μετά από προβληματισμούς για τη συμβολή του εκπαιδευτικού τουρισμού σε πόλεις όπως η Λάρισα, αφού μέχρι σήμερα δεν υπήρξε κάποια σχετική καταγραφή. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός ως μια μορφή τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης σε μια περιοχή. Η εργασία διερευνά κατά πόσο ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μοχλό οικονομικής ανάπτυξης στην πόλη της Λάρισας. Η έρευνα περιλαμβάνει συνεντεύξεις σε συγκεκριμένες ομάδες-στόχους με προκαθορισμένες ερωτήσεις καθώς και βιβλιογραφική ανασκόπηση προηγούμενων ερευνών. Από την έρευνα προκύπτει ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός δε συμβάλλει ικανοποιητικά στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης, υπάρχουν παρόλα αυτά πολλά υποσχόμενες προοπτικές ανάπτυξης στο μέλλον.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Εκπαιδευτικός τουρισμός, οικονομική ανάπτυξη, Λάρισα, πανεπιστημιακός τουρισμός, ποιοτική έρευνα.

TITLE:
“EDUCATIONAL TOURISM AS A FORM OF REGIONAL DEVELOPMENT
FOR THE CITY OF LARISSA”

ABSTRACT

This thesis was conducted for the postgraduate program of “Regional Development of Tourism and Culture” which is offered by the department of Economics and the department of Planning and Regional Development, University of Thessaly. Its topic was selected following some reflection on the contribution of educational tourism in cities like Larissa, since there has been no record of it to date. Educational tourism as a form of alternative tourism can be an important factor of economic growth for a region. This thesis investigates whether educational tourism can be a driver of economic development for Larissa. The research includes semi-structured interviews in specific target groups as well as a literature review of previous studies. The research shows that educational tourism does not adequately contribute to the city’s economic development; it nevertheless offers promising prospects for the future.

KEY WORDS

Educational tourism, economic growth, Larissa, university tourism, qualitative research.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	14
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	14
1.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ.....	16
1.3 ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	18
1.4 ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	19
1.4.1 ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	19
1.4.2 ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	22
1.4.3 ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	28
2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	28
2.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	29
2.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	34
3.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	34
3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	36
3.3 ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	40
3.3.1 ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ	42
3.4 ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	49
4.1 ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	51
4.1.1 ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.....	53

4.1.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	54
4.2 ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	59
5.1 ΣΤΟΧΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	60
5.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	60
5.2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΟΜΑΔΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ (FOCUS GROUP)	61
5.3 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	62
5.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	64
6.1 Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	64
6.1.1 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	64
6.1.2 ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΙ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	66
6.2 ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	68
6.2.1 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	70
6.3 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	70
6.4 ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
8.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	95

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1 Η κατανομή του ελεύθερου χρόνου στην Ευρώπη	21
--	----

Εικόνα 2 Η σχέση μεταξύ ελεύθερου χρόνου και τουρισμού	22
Πίνακας 1 Κίνητρα και ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού	26
Πίνακας 2 Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019 και 2020	31
Πίνακας 3 Αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα.....	32
Πίνακας 4 Σύνολο δαπάνης τουριστών στην Ελλάδα σε εκατομμύρια (ευρώ).....	32
Πίνακας 5 Επισκέψεις τουριστών στη Θεσσαλία σε χιλιάδες	33
Πίνακας 6 Ταξιδιωτικές εισπράξεις σε εκατομμύρια (ευρώ)	33
Πίνακας 7 Εξερχόμενοι φοιτητές και εκπαιδευόμενοι ανά έτος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.....	38
Πίνακας 8 Εισερχόμενοι φοιτητές και εκπαιδευόμενοι ανά έτος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.....	39
Εικόνα 3 Κριτήρια τμηματοποίησης αγοράς.....	41
Πίνακας 10 Φοιτητές στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.....	69
Πίνακας 11 Φοιτητές στην Ιατρική Σχολή-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	69
Πίνακας 12 Φοιτητές στο Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.....	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί «κλειδί» για την οικονομία της Ελλάδας, αφού συμβάλλει σημαντικά στην απόκτηση πόρων καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και περισσότερο τους θερινούς μήνες. Αν ο τουρισμός ορίζεται ως το γεγονός ενός ταξιδιού, μιας μετάβασης που πραγματοποιείται για σκοπούς ευχαρίστησης σε μια διαφορετική περιοχή από αυτήν της μόνιμης κατοικίας, τότε δεν μπορεί να περιοριστεί στην έννοια της διασκέδασης. Ο τουρισμός μπορεί να προσφέρει την ανακάλυψη νέων τόπων, ανθρώπων και των πολιτισμών τους. Συνεπώς, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι όποιος ταξιδεύει, αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο για να εξερευνήσει τη φύση, να ανακαλύψει την ιστορική αλλά και πολιτιστική κληρονομιά και να συσφίξει τις ανθρώπινες σχέσεις.

Η κυριαρχία του μαζικού τουρισμού ήταν εμφανής τις προηγούμενες δεκαετίες, όμως τα τελευταία χρόνια άρχισαν να επικρατούν πιο ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, κομμάτι των οποίων είναι και ο εκπαιδευτικός τουρισμός.

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός μέσα από τις δραστηριότητες που προσφέρει, είναι ικανός να συμπληρώσει το ρόλο του σχολείου και του πανεπιστημίου, προσφέροντας περισσότερες θεωρητικές γνώσεις οι οποίες σε συνδυασμό με πρακτικές, βοηθούν τους εκπαιδευόμενους να κατανοήσουν σε βάθος τα μαθήματα που διδάσκονται στην τάξη.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι υπάρχει έλλειψη στη βιβλιογραφία που αφορά στον εκπαιδευτικό τουρισμό αφενός πιστεύεται ότι ο τελευταίος δεν προσφέρει ικανοποιητικά οικονομικά οφέλη σε μια περιοχή και αφετέρου διότι δεν υπάρχει επαρκής καταγραφή των ατόμων που επισκέπτονται έναν τόπο με σκοπό να εκπαιδευτούν σε ένα αντικείμενο ή να παρακολουθήσουν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, πραγματοποιήθηκε με σκοπό να ερευνήσει κατά πόσο ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της πόλης της Λάρισας. Συγκεκριμένα, ερευνάται ο εκπαιδευτικός τουρισμός στη Λάρισα και η σχέση του με την ανάπτυξη σε τρία επίπεδα, το επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης και

των πολιτιστικών χώρων, των ξενοδοχειακών μονάδων και τέλος των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, πραγματοποιείται μια πρώτη βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τον τουρισμό, την προέλευση του όπως και μια σύντομη αναδρομή στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, στις οποίες ανήκει και το αντικείμενο μελέτης της εργασίας, ο εκπαιδευτικός τουρισμός.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι έννοιες της ανάπτυξης, η σχέση της ανάπτυξης με τον τουρισμό καθώς και οικονομικά στοιχεία των προηγούμενων ετών που συνδέουν τον τουρισμό με την απόκτηση πόρων.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στον εκπαιδευτικό τουρισμό και αναλύονται οι υπό-κατηγορίες του, δηλαδή ο μαθητικός, ο φοιτητικός καθώς και ο συνεδριακός τουρισμός. Επίσης παρουσιάζεται και η τυπολογία του τουρίστα καθώς και η τμηματοποίηση της αγοράς του εκπαιδευτικού τουρισμού.

Στην επόμενη ενότητα, μελετάται η διεθνής εμπειρία του εκπαιδευτικού τουρισμού, με αναφορές σε περιπτώσεις μαθητικού αλλά και φοιτητικού εκπαιδευτικού τουρισμού τόσο εισερχόμενου αλλά και εσωτερικού, με συγκεκριμένες αναφορές σε οργανισμούς που υποστηρίζουν οικονομικά φοιτητές και διεθνείς ή και παγκόσμιες συνεργασίες μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Έπειτα, το πέμπτο κεφάλαιο εστιάζει στη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην εργασία αυτή. Αναλυτικότερα η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είναι πρωτογενής με τη χρήση συνεντεύξεων σε τρεις ομάδες στόχους. Στην ίδια ενότητα γίνεται επίσης αναφορά στο σκοπό της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, την επιλογή των ομάδων εστίασης αλλά και τους περιορισμούς που αντιμετώπισε η ερευνήτρια κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Στη συνέχεια, το έκτο κεφάλαιο εστιάζει στην πόλη της Λάρισας ως μελέτη περίπτωσης και περιλαμβάνει την ιστορία αλλά και τα πολιτιστικά στοιχεία που την χαρακτηρίζουν.

Το έβδομο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ανάλυση των απαντήσεων που λήφθηκαν από τους ερωτηθέντες της έρευνας και πραγματοποιείται ένας παραλληλισμός των κοινών απαντήσεων και μια καταγραφή των αποκλίσεων όπου αυτές παρατηρούνται.

Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται μια ανακεφαλαίωση των πιο σημαντικών σημείων της, όπως και παρουσίαση των συμπερασμάτων και των προτάσεων μετά την έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Είναι δύσκολο και περίπλοκο να προσδιορίσει κανείς με ακρίβεια την έννοια του τουρισμού, η οποία χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση αποτελώντας χωρίς αμφιβολία τη μεγαλύτερη «βιομηχανία» σε παγκόσμιο επίπεδο. Για να αποσαφηνιστεί η έννοια του τουρισμού, διατυπώθηκαν αρκετοί ορισμοί από πληθώρα επιστημόνων και ειδικών τα τελευταία χρόνια.

1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ένας μεγάλος αριθμός ειδικών στον τομέα του τουρισμού, όπως ο Αιγινήτης, οι Hunziger και Krapf και άλλοι οι οποίοι θα αναφερθούν παρακάτω, προσπάθησαν να ορίσουν το φαινόμενο και τις διαστάσεις του. Αρχικά, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο τουρισμός αποτελεί την ισχυρότερη βιομηχανία σε όλο τον κόσμο. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO) στην ιστοσελίδα του ορίζει τον τουρισμό ως «ένα κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό φαινόμενο που συνεπάγεται με/καθιστά αναγκαία τη μετακίνηση ανθρώπων σε χώρες ή μέρη εκτός των συνηθισμένων περιβαλλόντων τους, για προσωπικούς ή επαγγελματικούς λόγους/σκοπούς. Αυτοί οι άνθρωποι χαρακτηρίζονται ως επισκέπτες (είτε τουρίστες είτε εκδρομείς, κάτοικοι ή μη) και ο τουρισμός έχει να κάνει με τις δραστηριότητές τους, κάποιες από τις οποίες περιλαμβάνουν τουριστική δαπάνη».

Ο Αιγινήτης 1929, αναφέρει ότι «τουρισμός καλείται η από χώρα σε χώρα ή από πόλη σε πόλη μετάβαση ατόμων ομαδικά ή μεμονωμένα για λόγους βραχείας ή μακράς, πάντως όχι μονίμου διαμονής, για αναψυχή, αποκλειόμενης της εργασίας επιφερούσης άμεσο όφελος, πλην εκείνης η οποία δύναται να έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα τη διαφήμιση της χώρας στην οποία κατευθύνεται ο επιχειρών μια τέτοια μετάβαση».

Οι Hunziger και Krapf (1942), όρισαν τον τουρισμό ως «το σύνολο των σχέσεων και φαινομένων που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και παραμονής των

ατόμων εκτός του τόπου κατοικίας του, με τον περιορισμό ότι δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οιασδήποτε δραστηριότητας που αποφέρει κέρδος».

Το 1963 πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη η διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών για τον Τουρισμό και τα Διεθνή Ταξίδια, κατά την οποία επαναπροσδιορίστηκε ο ορισμός του τουρισμού. Ο επαναπροσδιορισμός αφορά τον όρο επισκέπτης, ο οποίος «χαρακτηρίζει κάθε άτομο που επισκέπτεται μια χώρα εκτός από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του για οποιοδήποτε λόγο εκτός από την άσκηση επαγγέλματος» (UIOOT).

Κατά τον Καλφιώτη (1976), τουρισμός θεωρείται όποια μετακίνηση των ανθρώπων η οποία περιλαμβάνει κατανάλωση προϊόντων του τουρισμού.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Βαρβαρέσου (2000), ο τουρισμός είναι μια κινητική και δυναμική φάση που αφορά τα μέσα μεταφοράς και ονομάστηκε ενεργητικός τουρισμός, που ακολουθείται από μια ακίνητη και στατική φάση που σχετίζεται με την παραμονή του τουρίστα στον τόπο μετακίνησης και ορίζεται ως τουρισμός υποδοχής.

Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τα κοινά στοιχεία των ορισμών που συγκέντρωσε ο Λαγός (2005), διατύπωσε έναν συγκεντρωτικό ορισμό του τουρισμού ως «ένα πολυπρισματικό, οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο συμβαίνει όταν τα άτομα αλλάζουν φυσικό περιβάλλον και ρυθμούς ζωής που τους ικανοποιούν ψυχοσωματικές ανάγκες και πνευματικές περιέργειες μέσα από συνειδητή και αποκλειστικά για το σκοπό αυτό πρόσκαιρη μετακίνηση σε ξένο γεωγραφικό χώρο και παραμονή τους σε αυτόν για χρονικό διάστημα μέχρι ένα έτος, όπου αναπτύσσονται συγκεκριμένες δραστηριότητες αναψυχής, διακοπών ,επιχειρηματικές, θρησκευτικές κλπ.».

Αναλογιζόμενοι όλους τους παραπάνω ορισμούς, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο τουρισμός είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο το οποίο δημιουργεί ορισμένες συνέπειες και προς τον τουρίστα αλλά και προς τον τόπο μετακίνησης. Οι ταξιδευτές κατά τη διάρκεια των μετακινήσεών τους ξεφεύγουν από τον τόπο κατοικίας συνεπώς και από την καθημερινότητα τους. Επίσης, η τουριστική ζήτηση αφορά δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου οπότε και είναι ανεξάντλητη.

Σύμφωνα με τη Βενετσανοπούλου (2006), η ετυμολογία της λέξης τουρισμός προέρχεται από τη λατινική λέξη *tornus* δηλαδή ένα περιστρεφόμενο εργαλείο, και φανερώνει την κυκλική κίνηση ή μετακίνηση η οποία καταλήγει στο σημείο έναρξης. Επιπρόσθετα, η λέξη *tour* στην αγγλική και γαλλική γλώσσα σημαίνει περιήγηση.

1.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Από τα χρόνια της αρχαιότητας, ο τουρισμός φαίνεται ότι σχετίζεται με τη φιλοξενία, αφού στην αρχαία Ελλάδα, η κίνηση της φιλοξενίας συνδεόταν με την αρετή. Στη μυθολογία, ο Ξένιος Δίας μαζί με την Αθηνά και τους Διόσκουρους Κάστορα και Πολυδεύκη, προστάτευαν τους ξένους. Στην αρχαία Ελλάδα, θεωρούνταν καθήκον αλλά και χρέος των πολιτών να φιλοξενούν και να φροντίζουν για τις ανάγκες των ξένων (Σφακιανάκης, 2013). Μεγάλος αριθμός ταξιδιών είχαν ως σκοπό την παρακολούθηση αγώνων, τελετών ή και παραστάσεων.

Η τουριστική ανάπτυξη στην αρχαιότητα, εντοπίζεται στις περιοχές της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου όπου είχε στόχο την ανάπτυξη του ανταλλακτικού εμπορίου και την επιδίωξη θρησκευτικών σχέσεων. Συνήθως οι ταξιδιώτες της εποχής εκείνης ήταν κρατικοί υπάλληλοι, έμποροι, στρατιωτικοί, επιστήμονες και γενικότερα άτομα των υψηλών ταξικών στρωμάτων (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 1999).

Οι πρώτες μετακινήσεις εντοπίζονται περίπου στην τέταρτη χιλιετία π.Χ. με τη χρήση μονόξυλων, δηλαδή πλεούμενων πρωτόγονης μορφής που φτιάχνονταν από σκαμμένους κορμούς δέντρων ή σχεδίες από καλάμια. Μετά την ανακάλυψη και χρήση του τροχού επομένως και τη χρήση των τροχήλατων αμαξιδίων ο τρόπος μετακίνησης άλλαξε. Περίπου το 2300 π.Χ. άρχισε και η χρήση των αλόγων στις μεταφορές αλλά και στις μάχες (Ηγουμενάκης κ.ά. 1999).

Κατά τη διάρκεια των Ρωμαϊκών χρόνων ένα ποσοστό ταξιδευτών, μετακινούνταν για θεραπευτικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκαν μετακινήσεις σε ιαματικά λουτρά καθώς και σε εκπαιδευτικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος χώρους (Δασκαλάκη, 2016).

Μετά την κατασκευή δρόμων με σημαντικότερο την Αππία Οδό, οι μετακινήσεις των Ρωμαίων πολιτών διευκολύνονται και οι πολίτες μπορούν να ταξιδέψουν κατά μήκος της και να διανυκτερεύσουν σε οργανωμένα πανδοχεία. Έτσι, δημιουργείται και η έννοια των διακοπών όπου κατά κύριο λόγο τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα συνηθίζουν να πραγματοποιούν τέτοιου είδους ταξίδια συνήθως την άνοιξη.

Στα χρόνια του Μεσαίωνα, οι μετακινήσεις για σκοπούς αναψυχής φαίνεται να περιορίζονται λόγω των πολεμικών συγκρούσεων που συμβαίνουν σε όλη την Ευρώπη (σταυροφορίες, εισβολή των Αράβων, εθνικές ανακατατάξεις), και επικρατεί ο θρησκευτικός και ο πανεπιστημιακός τουρισμός. Ο τελευταίος εξελίσσεται γύρω από τα μεγάλα Πανεπιστήμια της Ευρώπης όπως την Οξφόρδη, το Κέιμπριτζ, το Παρίσι κλπ (Αποστολόπουλος και Σδράλη 2009).

Μετά το τέλος του Μεσαίωνα και στην περίοδο της Αναγέννησης οι μετακινήσεις γίνονται πιο συγκεκριμένες και αφορούν την εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Συνήθως σε αυτές τις μετακινήσεις οι οποίες ονομάστηκαν *Grand Tour* συμμετέχουν νεαροί Άγγλοι και Γάλλοι ευγενείς, και αργότερα Αμερικανοί γόνιμοι εύπορων οικογενειών. Τα συγκεκριμένα ταξίδια διήρκεσαν από το 1550 έως και το 1850 και συνέβαλαν στην ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών και έπειτα αποτέλεσαν την αρχή για τη μαζικοποίηση του τουρισμού. Η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου και η χρήση του σιδηρόδρομου από τους ταξιδευτές, βοήθησε σε μεγάλο μέρος την επιτυχία των ταξιδιών (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 1999, Σφακιανάκης, 2000).

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η βιομηχανική επανάσταση συντέλεσε στην αλλαγή των επαγγελματιών, αφού προέκυψαν νέες θέσεις εργασίας και προκάλεσε οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές. Οι τελευταίες, επηρέασαν ακόμα και τη μεσαία τάξη, η οποία επιθυμεί πλέον ταξίδια και διακοπές (Fang, 2016).

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι τουρίστες επιλέγουν να ταξιδέψουν σε όλο τον κόσμο για να εξερευνούν νέα μέρη και να ανακαλύπτουν προορισμούς, και για αυτό προτιμούν να τους αποκαλούν *worldly travelers*, δηλαδή ταξιδιώτες του κόσμου (Kohen, 1979). Το φαινόμενο του τουρισμού παίρνει τεράστιες διαστάσεις, με τη χρήση αυτοκινήτων, αεροσκαφών, πλοίων και θεσπίζεται ο θεσμός της υποχρεωτικής

χορήγησης άδειας στους εργαζομένους. Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, η διάρκεια της χορηγούμενης άδειας ήταν πέντε εβδομάδες το χρόνο. Η επέκταση του οδικού δικτύου και η δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων κατά μήκος του οδήγησε στην αύξηση των τουριστών καθώς και στη γενικότερη οργάνωση του τουρισμού. Το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων αυξάνεται και μειώνονται οι τιμές στα τουριστικά προϊόντα. Είναι μια περίοδος κατά την οποία ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως κοινωνικό αγαθό και οι κυβερνήσεις τον προωθούν έτσι ώστε να αναπτυχθεί και να μπορέσει να εμπορευματοποιηθεί από τις επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, την περίοδο αυτή αναπτύσσονται άλλα είδη τουρισμού όπως ο ιαματικός, ο θαλάσσιος, ο αγροτουρισμός, ο ορεινών σπορ, ο κοινωνικός και ο τουρισμός jet set (Σφακιανάκης, 2000, Βενετσανοπούλου, 2006).

Στη σύγχρονη εποχή και ιδιαίτερα στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει επιφέρει αποτελέσματα και καινοτομίες στον τομέα του τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, με τις ηλεκτρονικές και διαδικτυακές πλατφόρμες κράτησης ξενοδοχείων ή κατοικιών σύντομης διαμονής, αεροπορικών και ακτοπλοϊκών εισιτηρίων, παροχής πληροφοριών και ταξιδιωτικών γραφείων, διευκολύνεται ο τουρίστας, αφού μπορεί να πραγματοποιήσει ταξίδια χωρίς μεσάζοντες. Ο 21^{ος} αιώνας, είναι η εποχή που επηρεάστηκε από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και σε συνδυασμό με την οικονομική αναδιάρθρωση και την επανάσταση της πληροφορίας δημιουργούν νέα δεδομένα και τουριστικά προϊόντα (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2011).

1.3 ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο επηρεάζει όλους τους τομείς μιας χώρας, όπως ενδεικτικά τον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και ανθρωπιστικό. Τις τελευταίες δεκαετίες, η ευκολία με την οποία οι επισκέπτες έχουν πρόσβαση σε προορισμούς έχει αυξηθεί, αφού όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, η τεχνολογία έχει παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στην αυτόνομη κινητικότητα του τουρίστα.

Οι ανάγκες του τουρισμού διαφοροποιούνται σύμφωνα με τις ανάγκες της κάθε εποχής και κοινωνίας. Σύμφωνα με όσα έχουν αναφερθεί στην προηγούμενη ενότητα, μετά το 1950 παρατηρήθηκε η μαζικοποίηση του τουρισμού (Likorish και Jenkins, 2004).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό του Τουρισμού, στις μέρες μας ο τουρισμός έχει αποκτήσει επιχειρηματικό όγκο, ο οποίος είναι ίσος ή και ξεπερνά τον όγκο των εξαγωγών του πετρελαίου, τροφίμων ή και της αυτοκινητοβιομηχανίας. Η ανταγωνιστικότητα των προορισμών έχει καταστήσει τον τουρισμό μια κύρια μορφή εισοδήματος σε αρκετές αναπτυσσόμενες περιοχές. Λόγω του τουρισμού, όλες αυτές οι περιοχές ανέπτυξαν τη γεωργία, την ανοικοδόμηση κτιρίων, την αναβάθμιση της περιοχής αλλά και δημιούργησε θέσεις απασχόλησης (WTTC, 2017) .

1.4 ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.4.1 ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Τα τελευταία χρόνια, με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, τη σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και την ευκολότερη πρόσβαση στην εκπαίδευση από όλα τα κοινωνικά στρώματα, επήλθε και η θεσμική κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Συνεπώς, με την καθιέρωση του οκταώρου για την εργασία, προέκυψε περισσότερος ελεύθερος χρόνος, τον οποίο ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αξιοποιήσει κατά βούληση ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του. Έτσι, η επιθυμία για ταξίδια μετατράπηκε και σε πράξη αφού υπήρχε διαθέσιμος χρόνος για μέρες άδειας και τουρισμό (Mowforth και Munt, 2016).

Είναι γεγονός ότι από τα αρχαία χρόνια ο κύριος λόγος των μετακινήσεων, πλην αυτού των οικονομικών και στρατιωτικών συναλλαγών, ήταν και είναι η ξεκούραση και η ψυχαγωγία. Η ανάγκη για ξεκούραση ή για αλλαγή παραστάσεων από τη ρουτίνα της καθημερινότητας, είναι αυτή η οποία έδωσε την ώθηση για ταξίδια.

Σύμφωνα με τον κλινικό ψυχολόγο Maslow και τη θεωρία του για την Ιεράρχηση των Ανθρώπινων Αναγκών, υπάρχει μια ιεράρχηση και στις ανάγκες που οδηγούν στην επιλογή ενός ταξιδιού. Η πρώτη στη ανάγκη του ανθρώπου για να επιλέξει να

πραγματοποιήσει ένα ταξίδι είναι οι διακοπές και η ξεκούραση, στη συνέχεια οι λόγοι υγείας, έπειτα οι επαγγελματικοί ή θρησκευτικοί λόγοι και έπειτα οι εκπαιδευτικοί σκοποί ή η επίσκεψη σε φίλους και συγγενείς. Τέλος, οι λιγότερο σημαντικές κατηγορίες είναι οι οικονομικοί λόγοι καθώς και τα αθλήματα ή οι δραστηριότητες (Maslow, 1943).

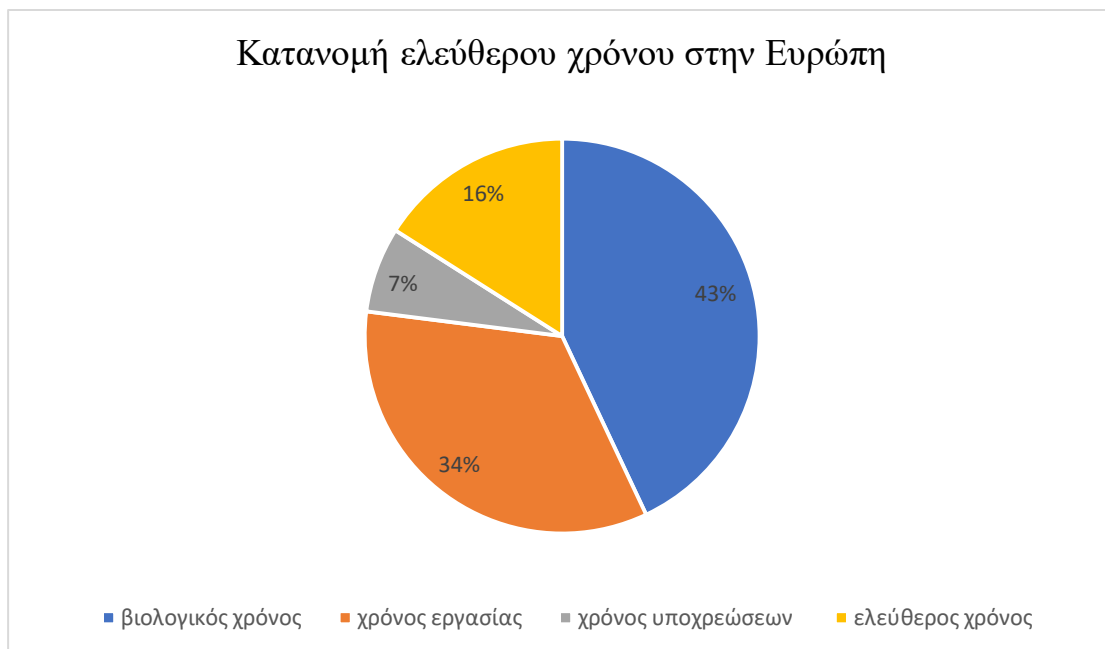
Ο κάθε άνθρωπος, επιλέγει το είδος του τουριστικού προϊόντος ανάλογα με τα εκάστοτε κίνητρα τα οποία όπως αναφέρουν οι Ζαχαράτος και Τσάρτας (1999), χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

1. κίνητρα που σχετίζονται με την απόδραση από τη ρουτίνα της καθημερινότητας με σκοπό την αναψυχή, την ξεκούραση και την ευεξία,
2. με την εκπαίδευση και τα πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής, πιο συγκεκριμένα την επιθυμία για εκμάθηση και σε σχέση με αναψυχή,
3. με τη νοσταλγία και τη φαντασία, συνήθως σε θεματικές αποδράσεις, και τέλος
4. με την εμπέδωση του τουρισμού σε επίπεδο κοινωνικό, θεσμικό και οργανωτικό.

Σε αντίθεση με τους ορισμούς για τον τουρισμό που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο ορισμός που προτείνουν οι Burkat και Medlik (1974) αναφέρει ότι: «ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μια ορισμένη χρήση του ελεύθερου χρόνου και της αναψυχής, που δεν περικλείει όλες τις χρήσεις του ελεύθερου χρόνου ούτε όλες τις μορφές αναψυχής».

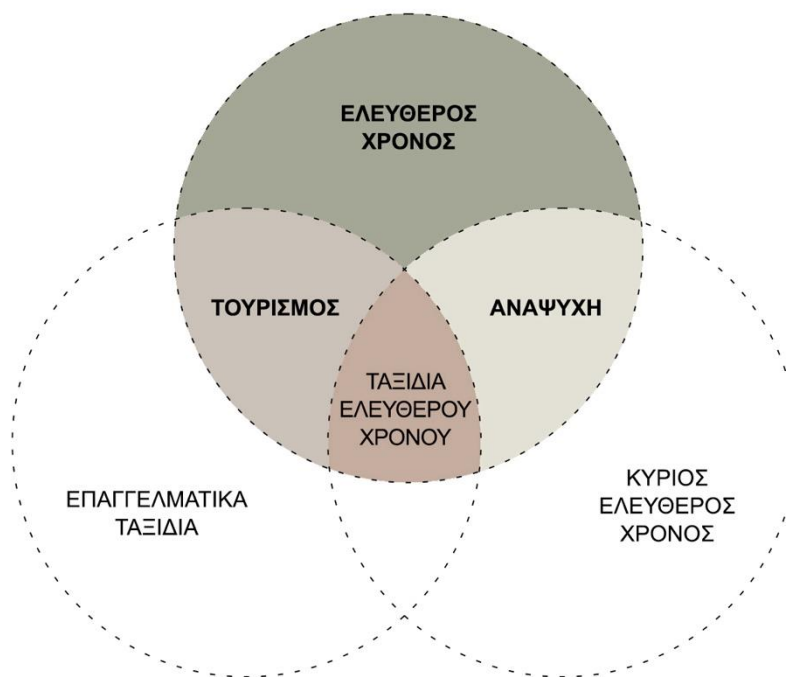
Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO, 1983) διαπιστώθηκε ότι η ετήσια κατανομή του ελεύθερου χρόνου στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ως εξής:

- βιολογικός χρόνος (biological time) 43%
- χρόνος για την εργασία, αμειβόμενος (work time) 34%
- χρόνος για τις υποχρεώσεις (obligated time) 7%
- ελεύθερος χρόνος (free time) 16%

Εικόνα 1 Η κατανομή του ελεύθερου χρόνου στην Ευρώπη

Πηγή : World Tourism Organisation, 1983

Εικόνα 2 Η σχέση μεταξύ ελεύθερου χρόνου και τουρισμού

Πηγή: Ταξίδια ελεύθερου χρόνου, Λαγός 2005

Στη συνέχεια θα αναλυθούν οι σημαντικότερες μορφές τουρισμού οι οποίες είναι ο μαζικός τουρισμός και οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

1.4.2 ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο μαζικός τουρισμός έκανε την εμφάνισή του μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων άρχισε να αυξάνεται, όπως και ο ελεύθερος τους χρόνος. Έτσι και αναπτύχθηκε ραγδαία η τουριστική βιομηχανία με κορύφωση τα χρόνια 1960-1980, οπότε ο τουρισμός είχε πολύ μεγάλη ζήτηση. Με την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας και τη μαζική ζήτηση αυτού, επήλθε και η οικονομική ανάπτυξη προορισμών οι οποίοι μέχρι τότε ήταν οικονομικά υποβαθμισμένοι παρά το γεγονός ότι διέθεταν φυσικό και πολιτιστικό πλούτο. Όπως ήταν επόμενο, στις περιοχές αυτές, ανοικοδομήθηκαν ξενοδοχειακές μονάδες, βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο, έγιναν έργα υποδομής και δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας.

Με τη μαζική ζήτηση για τουριστικά πακέτα δημιουργήθηκε και η ανάγκη της διαχείρισης από συγκεκριμένα άτομα, τους τουριστικούς πράκτορες (*tour operators*), οι οποίοι ανέλαβαν την οργάνωση και διεκπεραίωση των ταξιδιών, εξατομικευμένα στην οικονομική ευχέρεια του κάθε ατόμου (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2011).

Ο όρος μαζικός τουρισμός έχει αποκτήσει αμφιλεγόμενη σημασία, αφού σύμφωνα με τον Torres (2002), στερείται σαφώς συμφωνηθέντος ορισμού, ίσως αφού ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του προσφέρει διαφορετικές σημασίες σε κάθε άτομο (Miller και Auyong, 1998).

Σύμφωνα με τον Fink (1970), τα βασικά στοιχεία του μαζικού τουρισμού είναι τα εξής:

- συμμετοχή μεγάλου αριθμού ανθρώπων
- συλλογική οργάνωση του ταξιδιού
- κοινή/συλλογική στέγαση
- συνειδητή ένταξη του ατόμου που οργανώνει την εκδρομή, στην εκδρομική ομάδα.

Με βάση τα παραπάνω, καταλαβαίνει κανείς πως ο μαζικός τουρισμός αφορά τη συλλογική οργάνωση και συμμετοχή σε ταξίδια. Δε χωρά αμφιβολία ότι ο μαζικός τουρισμός έχει επιδράσει θετικά στην καλυτέρευση του επιπέδου ζωής και στην οικονομική ανάπτυξη, όμως έχει προκαλέσει και αρνητικά αποτελέσματα στους προορισμούς μαζικού τουρισμού. Κάποιες από τις αρνητικές επιπτώσεις είναι η υιοθέτηση ξενόφερτων εθίμων από τους μόνιμους κατοίκους, η εμπορευματοποίηση των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, η παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον από την υπερπληθώρα τουριστών και η αλλοίωση του πολιτισμού (Ανδριώτης, 2003).

Ο μαζικός τουρισμός έχει χαρακτηριστεί ως τερατούργημα που, παρόλα τα έσοδα που μπορεί να επιφέρει, καταστρέφει και αλλοιώνει προορισμούς και τον πολιτισμό τους (Romeril 1985, UNESCO 1976, Vanhove 1997).

1.4.3 ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος ως προς τις πιο ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, ο οποίος φέρει αρνητικό χαρακτήρα, ο εναλλακτικός τοποθετείται στο άκρο αντίθετο, με θετικό χαρακτήρα (Lane 1989, 1993, Pearce 1992).

Συγκεντρώνοντας τις απόψεις των Cazes (1989), Himmetoglu (1992), Mader (1988) και Weaver (1991), όλοι τους καταλήγουν στο ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μια μορφή σύγχρονης ανάπτυξης και σχετίζεται με άλλες εκφράσεις:

- «κατάλληλος»,
- «οικο-»,
- «ήπιος»,
- «υπεύθυνος»,
- «ελεγχόμενος»,
- «χαμηλών προσκρούσεων»,
- «ευγενής»,
- «μικρής κλίμακας»,
- «διαφορετικός»,
- «επιδέξιος»,
- «παρορμητικός»,
- «αντιτουρισμός»,
- «συμμετοχικός» και
- «πράσινος».

Σύμφωνα με τον Inskeep (1991), ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μικρής κλίμακας, δεν είναι συμβατικός, δεν φέρει μαζική εξειδίκευση αλλά σέβεται το περιβάλλον και έρχεται σε αντίθεση με τον τουρισμό μαζικού χαρακτήρα.

Ο εναλλακτικός τουρισμός έκανε την εμφάνιση του κατά τη δεκαετία του 1980 και ήρθε σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό συντελώντας έναν τύπο ανάπτυξης που βαδίζει στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.

Σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, στον εναλλακτικό τουρισμό δημιουργούνται νέα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης και στρέφεται το ενδιαφέρον αυτών που ασχολούνται με τον τουρισμό σε πιο ήπιες μορφές χωρίς να υπάρχει η άμεση σύνδεση με οικονομικά κίνητρα, αλλά γίνεται στροφή προς το σεβασμό για τον πολιτισμό, και το περιβάλλον. Επιπρόσθετα, δημιουργείται μια νέα φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού που από τη μια πλευρά ικανοποιεί το κοινωνικό σύνολο και από την άλλη αποκτά πολλούς υποστηρικτές οι οποίοι επιθυμούν συνθήκες διαβίωσης σε χώρους εναρμονισμένους με το περιβάλλον και την κουλτούρα της περιοχής (Τσάρτας, 1996).

Η εμφάνιση του εναλλακτικού τουρισμού οδήγησε στη δημιουργία εγκαταστάσεων έτσι ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του εναλλακτικού τουρίστα (Αποστολόπουλος και Σδράλη, 2009). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο οργανισμό τουρισμού (WTO, 1985) «οι ενεργείς διακοπές ορίζονται ως οι διακοπές εκείνες όπου ένα άτομο ασχολείται με πολιτιστική, καλλιτεχνική δραστηριότητα ή άλλη ενασχόληση, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου του, με σκοπό την προσωπική του ικανοποίηση και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του».

Ο Λαγός (2005) διακρίνει τον εναλλακτικό τουρισμό στις εξής μορφές:

- Αγροτουρισμός (agro-tourism)
- Αθλητικός τουρισμός (sports tourism)
- Ορεινός (mountain tourism)
- Θαλάσσιος (marine tourism)
- Ορειβατικός (naturism tourism)
- Χειμερινός (winter tourism)

- Οικοτουρισμός ή οικολογικός τουρισμός (ecotourism)
- Τουρισμός της υπαίθρου (outdoor tourism)
- Τουρισμός περιπέτειας (adventure tourism)
- Περιηγητικός τουρισμός (sightseeing tourism)
- Πολιτιστικός τουρισμός (cultural tourism)

Εκτός από τις παραπάνω μορφές εναλλακτικού τουρισμού, σύμφωνα με τους Κοκκώση κ.ά. (2011) διαχωρίζουν τις διάφορες μορφές του εναλλακτικού και ειδικού τουρισμού σύμφωνα με ορισμένα κίνητρα και κοινά στοιχεία. Αυτά είναι τα εξής:

Πίνακας 1 Κίνητρα και ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Κίνητρα	Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού
Γνωριμία με τη φύση και την ύπαιθρο	1. Αγροτουρισμός 2. Οικοτουρισμός 3. Χιονοδρομικός και 4. Ορειβατικός τουρισμός
Πολιτισμός, θρησκεία, εκπαίδευση και επιστήμη	1. Θρησκευτικός 2. Εκπαιδευτικός 3. Επιστημονικός 4. Πολιτιστικός και 5. Αστικός τουρισμός
Επαγγελματικοί λόγοι	1. Συνεδριακός 2. Εκθεσιακός και 3. Τουρισμός κινήτρων
Θάλασσα	1. Θαλάσσιος 2. Τουρισμός θαλάσσιων σπορ 3. Τουρισμός yachting και 4. Τουρισμός κρουαζιέρας
Κοινωνικοί λόγοι και λόγοι υγείας	1. Ιαματικός ή θεραπευτικός και 2. Κοινωνικός τουρισμός
Θεματικό κίνητρο	1. Τουρισμός καζίνο 2. Τουρισμός γκολφ 3. Τουρισμός περιπέτειας 4. Θεματικός τουρισμός και 5. Τουρισμός μεγάλων γεγονότων (mega events)
Παραθερισμός, real estate εξοχικής κατοικίας και χρονομεριστική μίσθωση (timesharing)	1. Παραθερισμός 2. Οργανωμένο real estate 3. Timesharing – χρονομεριστική μίσθωση 4. Ιδιωτικές λέσχες και 5. Condo hotels

Πηγή: Κοκκώσης κ.ά. 2011.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι μια επιμέρους κατηγορία των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και για να υλοποιηθεί είναι αναγκαία ορισμένα κίνητρα. Τα κίνητρα αυτά, σχετίζονται με την ανάγκη για εκμάθηση, την εκπαίδευση σε ένα αντικείμενο, τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, τη σύνδεση με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής ή την εξειδίκευση σε ένα αντικείμενο. Με τις παραπάνω προϋποθέσεις, ο εκπαιδευτικός τουρισμός δεν ανήκει στην κατηγορία του μαζικού αλλά σε αυτή των ειδικών ενδιαφερόντων, αφού είναι μικρής κλίμακας και πραγματοποιείται για ειδικούς σκοπούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ένα από τα σημαντικότερα οφέλη που μπορεί να προσφέρει ο τουρισμός σε έναν προορισμό, είναι φυσικά η ανάπτυξή του. Η ανάπτυξη μπορεί να οριστεί με διάφορους τρόπους, και έχει απασχολήσει ειδικούς και επιστήμονες από όλους τους τομείς, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες.

Η λέξη ανάπτυξη είναι σύνθετη και αποτελείται από δυο συνθετικά, την πρόθεση *ανά* και το ρήμα *πτύσσω*, δηλαδή διπλώνω, και αφορά το άνοιγμα, το ξεδίπλωμα, το άπλωμα. Ως όρος χρησιμοποιήθηκε για να ορίσει την πρόοδο (με την έννοια της ταχύτητας, παραγωγής και ποιότητας) και την επέκταση ενός μεγέθους, την εξέλιξη ενός φυσικού φαινομένου και τη διαδρομή προς την περάτωση των ενεργειών που πραγματοποιούν οι άνθρωποι (πνευματική ανάπτυξη, εξέλιξη δυνατοτήτων) και γενικότερα την βελτίωση κοινωνικών φαινομένων όπως για παράδειγμα, η οικονομική ανάπτυξη. Συνεπώς, πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο που διαμορφώνεται από έναν αριθμό ανθρώπων που συνθέτουν ένα κοινωνικό σύνολο ή ομάδα, έτσι η ενασχόληση με αυτό απαιτεί τη γνώση των χαρακτηριστικών του ανθρώπου ως ενεργούντος αλλά και της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει και ενεργεί (Ρέππας, 2002).

Σύμφωνα με τον Ανδριώτη (2000), ανάπτυξη στον τομέα του τουρισμού εντοπίζεται ως στρατηγική των κυβερνήσεων που σκοπεύει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων με τη βοήθεια της εισοδηματικής και εργασιακής παραγωγής. Με αυτόν τον τρόπο, ο φτωχότερος προορισμός δέχεται βοήθεια έτσι ώστε να μεταβεί σε μια πορεία ανάπτυξης.

2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ανάπτυξη της πόλης μπορεί να διαχωριστεί σε διάφορους τομείς όπως ο οικονομικός και ο κοινωνικός, όμως σύμφωνα με τον Αγοραστάκη (1999) η ανάπτυξη μιας πόλης που προέρχεται από τον τουρισμό, μπορεί να είναι σε τοπική κλίμακα. Για να επέλθει η ανάπτυξη σε μια πόλη, θα πρέπει οι εκάστοτε φορείς να συνεργάζονται και να επιθυμούν κοινούς στόχους. Επιπρόσθετα, για να μπορέσει ο τουρισμός να αποτελέσει τον κυρίαρχο μοχλό για την τοπική ανάπτυξη, οι εταίροι θα πρέπει να είναι σύμφωνοι

και να κινούνται «έξυπνα», χωρίς να βλάπτουν την πόλη τους στην προσπάθεια τους να προωθήσουν την ανάπτυξή της.

Σύμφωνα με την Αβδελλή (2005), η βιομηχανία του τουρισμού «αντλεί τη δύναμή της από εύθραυστες πηγές όπως το περιβάλλον, η ιστορία και ο πολιτισμός και συχνά χαρακτηρίζεται ως νόμισμα με δύο όψεις». Η παραπάνω αναφορά είναι μείζονος σημασίας αφού ο τουρισμός συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής δημιουργώντας θέσεις εργασίας όμως την ίδια στιγμή καταλήγει να δημιουργεί προβλήματα στο περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία.

Δε χωρά αμφιβολία ότι η Ελλάδα από το 2010 ήρθε αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση και τις συνέπειές της για αυτό και χρειάστηκε να καταφύγει στο μηχανισμό οικονομικής στήριξης (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ΕΕ, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο). Από το 2013 έως και το 2019 η ραγδαία αύξηση του τουρισμού έφερε την ανάπτυξη που η χώρα χρειαζόταν για να ορθοποδήσει. Το 2010, 2012 και 2015, οι ελληνικές κυβερνήσεις συνήψαν τρία Μνημόνια Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, με κύριο γνώρισμα την αυστηρή εισοδηματική πολιτική. Οι αρνητικές επιπτώσεις λόγω της οικονομικής κρίσης παρουσιάζονται, στις περιορισμένες επενδύσεις, στα εισοδήματα, στο παραγωγικό δυναμικό και προκαλούν την ανεργία και την υποτίμηση του ανθρώπινου δυναμικού (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013, 2015). Παρόλα αυτά, ο τουρισμός από το 2013 μέχρι και το 2019 παρουσίασε σημαντική άνοδο, με τον αριθμό των επισκεπτών να εξελίσσεται ανοδικά κάθε χρόνο, όπως δείχνουν και οι έρευνες στην ενότητα που ακολουθεί.

2.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο τουρισμός συμβάλλει οικονομικά στην ανάπτυξη μιας περιοχής με την αύξηση του εισοδήματος των επιχειρήσεων και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Ο τουρισμός αποτελεί εξωστρεφή τομέα, ο οποίος δημιουργεί οφέλη στη διάδοση του πολιτισμού, διεθνείς επενδύσεις και διασυνοριακές συνεργασίες και συνεργασίες επιχειρήσεων. Το 2018, οι τουριστικές υπηρεσίες καλύπτουν το 10,4% του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Δημιουργήθηκαν επίσης περισσότερες από 319 εκατομμύρια

θέσεις εργασίας στον τομέα του τουρισμού. Οι τουρίστες που μετακινήθηκαν το 2018, άγγιξαν τα 1,4 δισεκατομμύρια. Στην Ευρώπη ταξίδεψαν 713 εκατομμύρια σημειώνοντας αύξηση 6% σε σχέση με το 2017. Παρά την οικονομική κρίση που υπάρχει παγκοσμίως τα τελευταία δέκα χρόνια, η οικονομική ανάπτυξη του τουρισμού ξεπερνά την αύξηση του ΑΕΠ παγκοσμίως (Μπάρκας, 2021).

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ 2019, το 2017 η Ελλάδα υποδέχτηκε 27,2 εκατομμύρια τουρίστες με κέρδη για τη χώρα 14,2 δισεκατομμύρια ενώ στην περιφέρεια Θεσσαλίας το 2017, σημειώθηκαν 694.000 επισκέψεις (Τράπεζα της Ελλάδος -Επεξεργασία SETE Intelligence).

Για την επιλογή του προορισμού είναι απαραίτητο να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, αφού ό ίδιος ο προορισμός, οφείλει να κατέχει έναν αριθμό κινήτρων για τον τουρίστα. Τα κίνητρα αυτά σύμφωνα με το Λαγό (2005) είναι τα εξής:

- 1) Φυσικά κίνητρα τα οποία έχουν να κάνουν με την ανάγκη για ψυχική υγεία
- 2) Ψυχολογικά, είναι τα κίνητρα που αφορούν τη χαλάρωση και τη φυγή από την ρουτίνα
- 3) Προσωπικά κίνητρα, τα οποία εμπεριέχουν την ανάγκη για αναγνωσιμότητα
- 4) Διαπροσωπικά κίνητρα, που αφορούν επισκέψεις σε φίλους και συγγενείς
- 5) Επαγγελματικά με ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους και παρακολούθηση συνεδρίων
- 6) Πνευματικά κίνητρα, με τη γνωριμία με νέους πολιτισμούς
- 7) Κοινωνικά κίνητρα, με τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις
- 8) Πολιτιστικά κίνητρα, που αφορούν ταξίδια για την εξοικείωση με έθιμα του προορισμού
- 9) Εκπαιδευτικά κίνητρα με επισκέψεις για εκπαιδευτικούς σκοπούς και επισκέψεις
- 10) Θρησκευτικά, τα οποία σχετίζονται με επισκέψεις σε χώρους λατρείας, μοναστήρια και εκκλησίες
- 11) Ψυχαγωγικά, με τη συμμετοχή ή παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων, συναυλιών κλπ.
- 12) Περιβαλλοντικά κίνητρα για την εξερεύνηση του περιβάλλοντος και τέλος

13) Κλιματολογικά, τα οποία εμπεριέχουν επισκέψεις σε τόπους με διαφορετικό κλίμα.

Είναι γεγονός, ότι ο τουρισμός συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας ή και μιας μικρότερης περιοχής.

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου και Φεβρουαρίου 2020, το ταξιδιωτικό ισοζύγιο εμφάνισε πλεόνασμα 154 εκατομμύρια ευρώ ενώ για την ίδια περίοδο του 2019 το πλεόνασμα άγγιξε τα 97 εκατομμύρια ευρώ. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 98 εκατομμύρια (22,9%) η οποία αύξηση οφείλεται στην αύξηση της μέσης δαπάνης ανά ταξίδι κατά 1% όπως και της ανόδου της εισερχόμενης κίνησης τουριστών κατά 21,8% (Τράπεζα της Ελλάδος. 2020).

Στον παρακάτω πίνακα, φαίνονται οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις τουριστών για τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο των ετών 2019 και 2020 αντίστοιχα. Παρατηρεί κανείς ότι το σύνολο των αφίξεων τους δυο πρώτους μήνες του 2020 είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο σύνολο του προηγούμενου έτους, καθώς παρουσιάστηκε μεταβολή της τάξης του 5,5%. Είναι εμφανές ότι η χρονιά 2020 θα ήταν επιτυχημένη στον τομέα του τουρισμού και θα συνέβαλε στη βελτίωση των οικονομικών της χώρας.

Όμως στις αρχές του 2020, η πανδημία που ξέσπασε λόγω του ιού SARS COVID-19, διεκόπη η πορεία όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων αφού επιβλήθηκαν περιοριστικά μέτρα, απαγόρευση εισόδου σε συγκεκριμένες χώρες, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ανέστειλαν τα μαθήματα και πέρασαν σε καθεστώς τηλεεκπαίδευσης, τα ταξίδια δεν ήταν εφικτά και ασφαλή. Η έξαρση αυτή, εμπόδισε όχι μόνο την τουριστική ανάπτυξη αλλά και κάθε είδους οικονομική άνοδο και επίσης δεν επέτρεψε τη συλλογή περισσότερων στοιχείων για τον τουρισμό και την οικονομία της Ελλάδας.

Πίνακας 2 Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019 και 2020

2019	Αφίξεις τουριστών
Ιανουάριος	376.113
Φεβρουάριος	358.381
Σύνολο	734.494

2020	Αφίξεις τουριστών
Ιανουάριος	457.387
Φεβρουάριος	443.785
Σύνολο	774.634

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), 2020

Αναφορικά με την οικονομική ανάπτυξη που μπορεί να επιφέρει ο τουρισμός, συγκεντρώθηκαν ορισμένα στοιχεία, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα. Μετά από έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος προκύπτει ότι ο αριθμός των επισκεπτών της χώρας από το 2013 έως και το 2019 παρουσίαζε σταθερή ανοδική πορεία. Το 2020, μετά από την έξαρση της πανδημίας που προκάλεσε ο COVID-19 η οποία προκάλεσε παγκόσμια οικονομική ύφεση και επηρέασε όλους τους τομείς, είναι εμφανής η απότομη μείωση του συνολικού αριθμού τουριστών, αφού το ποσοστό σύμφωνα με τον πίνακα είναι της τάξης του -76,5% από το 2019 στο 2020.

Πίνακας 3 Αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Αφίξεις τουριστών	17.920	22.033	23.599	24.799	27.194	30.123	31.348	7.374	14.705

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έρευνα συνόρων, 2021

Στη συνέχεια, οι συνολικές δαπάνες των τουριστών στην Ελλάδα παρουσίαζαν αυξομειώσεις στα έτη 2013-2019, με κορύφωσή τους το έτος 2019. Από το 2020 και όπως είναι επόμενο λόγω της πανδημίας, φαίνεται η μείωση των δαπανών συνεπώς και των εσόδων της χώρας.

Πίνακας 4 Σύνολο δαπάνης τουριστών στην Ελλάδα σε εκατομμύρια (ευρώ)

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Δαπάνες	11.707	13.005	13.679	12.749	14.202	15.653	17.680	4.310	10.328

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έρευνα συνόρων, 2021

Αναλύοντας λόγο περισσότερο τις επισκέψεις των τουριστών στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, κρίθηκε σημαντικό να γίνει εστίαση στην περιφερειακή ενότητα της Θεσσαλίας. Και εδώ, η μείωση των τουριστών από το έτος 2019 στο επόμενο είναι

δραστική αφού ανήλθε στο -78,15%. Παράλληλα, παρόμοια μείωση σημειώνεται και στις ταξιδιωτικές δαπάνες των τουριστών της Θεσσαλίας η οποία άγγιξε το -75,5%, όπως μπορεί κανείς να δει και στον πίνακα 4.

Πίνακας 5 Επισκέψεις τουριστών στη Θεσσαλία σε χιλιάδες

Έτος	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Επισκέψεις	714,3	693,7	675,0	806,3	176,0	273,9

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έρευνα συνόρων, 2021

Πίνακας 6 Ταξιδιωτικές εισπράξεις σε εκατομμύρια (ευρώ)

Έτος	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Εισπράξεις	301,4	289,7	270,5	355,0	86,8	179,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έρευνα συνόρων, 2021

2.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Είναι γεγονός πως για να υπάρξει τοπική ανάπτυξη σε οποιαδήποτε περιοχή, θα πρέπει να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Σύμφωνα με την Αβδελλή (2005), για να προκύψει ανάπτυξη σε έναν τόπο θα πρέπει να ισχύσουν τα εξής βήματα. Αρχικά, απαραίτητη είναι η συνύπαρξη και συνεργασία όσων φορέων είναι υπεύθυνοι για την τουριστική ευημερία της περιοχής αυτής, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα πλάνο τουριστικής ανάπτυξης. Έπειτα, η ενημέρωση ή και εκπαίδευση των επαγγελματιών και κατοίκων της περιοχής σε θέματα τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων, είναι ένα επόμενο βήμα το οποίο θα ωθήσει την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Τέλος, θα πρέπει να γίνει διατήρηση του τουριστικού προϊόντος και η προώθησή του με τη χρήση τεχνολογίας και λοιπών μέσων διαφήμισης και να αναδειχθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του τόπου.

Αναφορικά με τον εκπαιδευτικό τουρισμό που εξετάζεται στην παρούσα διπλωματική εργασία, η τοπική ανάπτυξη μπορεί να προκύψει λαμβάνοντας υπόψη τις προϋποθέσεις που τίθενται από την Αβδελλή. Αρχικά, με την κατάλληλη συνεργασία των εταίρων

που ασχολούνται με την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής και έπειτα με την κατάλληλη διαφήμιση και ώθηση των δράσεων και των δυνατών σημείων της πόλης το τουριστικό προϊόν της περιοχής μπορεί να αναδειχθεί και να αποτελέσει μοχλό οικονομικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μια από τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού με την οποία θα ασχοληθεί η παρούσα εργασία είναι ο εκπαιδευτικός τουρισμός. Σύμφωνα με τον Ritchie (2003), ο εκπαιδευτικός τουρισμός ορίζεται ως διακοπές στις οποίες συγκαταλέγονται η μάθηση και η εκπαίδευση ως οι κύριοι ή δευτερεύοντες λόγοι πραγματοποίησης του ταξιδιού. Οι διακοπές αυτές συνδυάζουν εκπαίδευση μαθητών και φοιτητών, ταξίδια με σκοπό την εκπαίδευση ενηλίκων, την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, ανταλλαγές μεταξύ μαθητών, ταξίδια σχολείων και πανεπιστημίων εντός της χώρας ή στο εξωτερικό ή και φοιτητών, εκδρομές και είναι δυνατόν να οργανωθούν ατομικά ή ακολουθώντας συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Ένας άλλος ορισμός της μετακίνησης για σκοπούς εκπαιδευτικούς είναι το ταξίδι που πραγματοποιούν μαθητές, εκπαιδευτικοί ή φοιτητές από τη μια πλευρά για λόγους εκπαιδευτικούς και από την άλλη για επιστημονικούς, έτσι ώστε να πραγματοποιήσουν και να συμμετάσχουν σε πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Κοκκώσης κ.ά., 2011).

Μια άλλη διάκριση επιχειρεί να κάνει η Βενετσανοπούλου (2006), η οποία μιλά για μορφωτικό τουρισμό ως μια κατηγορία του πολιτιστικού/πνευματικού τουρισμού.

Άλλη μια διάσταση δίνει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, χαρακτηρίζοντάς τον ως πολιτισμικό τουρισμό, αφού θεωρεί ότι το ταξίδι πραγματοποιείται με πολιτιστικά

κίνητρα τα οποία μπορούν να συνδυαστούν με επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, φεστιβάλ, θεατρικές παραστάσεις, μελέτη της φύσης, του πολιτισμού και της τέχνης.

Από τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να εντοπιστεί και με άλλους όρους όπως επιστημονικός, μορφωτικός, μαθησιακός και αποτελεί υποκατηγορία του πολιτιστικού/πνευματικού τουρισμού.

Μια από τις πιο παρεξηγημένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, είναι ο εκπαιδευτικός τουρισμός. Χαρακτηρίζεται ως παρεξηγημένη μορφή, αφού κάποιοι θεωρούν ότι τα προγράμματα ERASMUS, οι ανταλλαγές μαθητών και φοιτητών καθώς και οι πολυήμερες εκδρομές των σχολείων δεν είναι τουρισμός. Όμως, από τη στιγμή που οι μαθητές ή φοιτητές ζουν για ένα χρονικό διάστημα σε μια άλλη περιοχή, άρα πληρώνουν ενοίκιο, αγοράζουν τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης. Συνεπώς, συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής ενώ την ίδια στιγμή είναι τουρίστες αφού επισκέπτονται μουσεία, αξιοθέατα και πολιτιστικούς χώρους, θέατρα, κινηματογράφους καθώς και κοντινές πόλεις και χωριά. Οι φοιτητές και οι μαθητές που ασχολούνται και συμμετέχουν στον εκπαιδευτικό τουρισμό, επωφελούνται όχι μόνο από το μαθησιακό κομμάτι αλλά και από τις συναλλαγές τους με ντόπιους και ξένους ανθρώπους καθώς και από τις εμπειρίες που κρύβουν προσωπική αλλά και επαγγελματική εξέλιξη (Tomasi κ.ά., 2020).

Χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού τουρισμού, είναι το γεγονός ότι σε αυτόν συμμετέχουν κυρίως νέοι οι οποίοι έχουν ως στόχο τη μόρφωσή τους. Οι περιοχές-προορισμοί που επιλέγονται συνήθως έχουν πλούσια παράδοση και πολιτισμό ή είναι γνωστές για κάποια επιστήμη (Λαγός, 2005), όπως για παράδειγμα η ιατρική ή η φυσική.

Ο Knight (2004), όρισε τη διεθνή εκπαίδευση ως «τη διαδικασία ενσωμάτωσης μιας διεθνούς, διαπολιτισμικής ή παγκόσμιας διάστασης στον σκοπό, τη λειτουργία ή την παράδοση της μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».

3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην περίπτωση του εκπαιδευτικού τουρισμού, που χωρίζεται σε κατηγορίες όπως ο πανεπιστημιακός τουρισμός, ο τουρισμός νεολαίας, ο επιστημονικός τουρισμός κτλ., συμμετοχή έχουν κυρίως οι νέοι ηλικίας από 12 ετών μέχρι φοιτητές προπτυχιακούς, μεταπτυχιακούς και διδακτορικούς καθώς και νέους επιστήμονες. Ο σκοπός του εκπαιδευτικού τουρισμού είναι να προσφέρει γνώσεις και δεξιότητες, μέσα από μαθήματα τα οποία γίνονται είτε σε κλειστό είτε σε ανοιχτό χώρο, με τις διάφορες δραστηριότητες και πρέπει σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα να καλυφθεί η ύλη που ορίζεται.

Τα ταξίδια που οργανώνονται στα πλαίσια του εκπαιδευτικού τουρισμού, εμπεριέχουν και κάποιο σκοπό, ανάλογα με το θέμα του ταξιδιού, το οποίο συνήθως εντοπίζεται στην περιγραφή του ταξιδιού.

Η Αθανασίου (2015) κατηγοριοποιεί τον εκπαιδευτικό τουρισμό σύμφωνα με το επίπεδο εκπαίδευσης του κάθε ατόμου. Έτσι, προκύπτουν οι εξής κατηγορίες:

- 1) **Φοιτητικός - σπουδαστικός:** Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει φοιτητές, που θα ταξιδέψουν σε μια χώρα του εξωτερικού, είτε σε οργανωμένες ομάδες είτε κατά μόνας και θα παρακολουθήσουν θερινά μαθήματα σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα (ή την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας) σε πανεπιστήμια. Η δεύτερη περίπτωση του φοιτητικού τουρισμού, είναι η ανταλλαγή ή επισκέψεις φοιτητών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, στα πλαίσια προγραμμάτων όπως το ERASMUS.
- 2) **Σχολικός:** Αφορά τη μετακίνηση μαθητών δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου και τη συμμετοχή τους σε εκδρομές που μπορεί να διαρκέσουν από 24 ώρες έως και πέντε ημέρες με πολιτιστικά ή εκπαιδευτικά κίνητρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκδρομή που πραγματοποιεί η τελευταία τάξη του λυκείου που τα τελευταία χρόνια τείνει να επιλέγει το εξωτερικό. Κλείνοντας, τα μουσικά και καλλιτεχνικά σχολεία της χώρας πραγματοποιούν ταξίδια σε προορισμούς του εξωτερικού, όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική και Αυστραλία, με σκοπό να προωθήσουν την ελληνική κουλτούρα και να γνωρίσουν την παράδοση και τα έθιμα των λαών που επισκέπτονται (N.33120/17).

- 3) **Εκπαιδευτικός τουρισμός ενηλίκων:** Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει τη μετακίνηση ενηλίκων που παρακολουθούν εποχιακούς κύκλους μαθημάτων με σκοπό την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ή την προετοιμασία μαθημάτων.

Αυτά τα προγράμματα προσφέρονται από μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού σε διάφορους κύκλους διάρκειας από μια εβδομάδα έως και αρκετούς μήνες.

Σε έναν άλλου τύπου διαχωρισμό, οι Cooper κ.ά. (2003), επισημαίνουν ότι η μάθηση και η εκπαίδευση, μπορεί να αποτελέσουν βασικό ή δευτερεύον κίνητρο του ταξιδιού με εκπαιδευτικό χαρακτήρα και εντάσσονται σε δυο εναλλακτικές κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι τουρίστες που ως προτεραιότητά τους έχουν την εκπαίδευση, δηλαδή οι σχολικές εκδρομές, η εκμάθηση ξένης γλώσσας και τα εκπαιδευτικά ταξίδια σε πανεπιστήμια και κολλέγια του εξωτερικού. Στη δεύτερη κατηγορία, εντάσσονται οι τουρίστες που ως κύριο κίνητρο έχουν τον τουρισμό και ύστερα την εκπαίδευση και περιλαμβάνουν τις εκδρομές και τα εκπαιδευτικά προγράμματα ενηλίκων που παρέχουν συνδυασμό τουρισμού και επισκέψεων σε χώρους όπως μουσεία, αξιοθέατα, αρχαιολογικά μνημεία κλπ.

Τέλος οι Κοκκώσης κ.ά. (2011), προσθέτουν στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία τις εκπαιδευτικές κρουαζιέρες κατά τις οποίες μαθητές και καθηγητές παραμένουν στο πλοίο ενώ παράλληλα παρακολουθούν σειρά μαθημάτων ή σεμιναρίων. Οι δράσεις αυτές πραγματοποιούνται από πανεπιστήμια, σχολεία δημόσια και ιδιωτικά καθώς και δημόσιους φορείς με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία βοήθεια είναι μεγάλης σημασίας αφού συμβάλλει στην οικονομική ενίσχυση αυτών των προγραμμάτων.

Πρόγραμμα Erasmus

Το Erasmus (European Region Action Scheme for the Mobility of University Students) είναι ένα πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ξεκίνησε το 1987 και υποστηρίζει την παιδεία, την εκπαίδευση, τους νέους και τον αθλητισμό στην Ευρώπη. Συμμετέχουν σε αυτό οι 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Κροατία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα,

Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σουηδία, Τσεχία, Φινλανδία καθώς και οι χώρες του οικονομικού κόσμου Ισλανδία, Νορβηγία και Λιχτενστάιν και η Τουρκία.

Το πρόγραμμα για την περίοδο 2021-2027, επικεντρώνεται στη συλλογικότητα και την προώθηση των νέων για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική ζωή. Το Erasmus πραγματοποιεί συνεργασίες μεταξύ πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και επιτρέπει σε φοιτητές από όλα τα επίπεδα σπουδών, να μεταφερθούν σε άλλες χώρες για να παρακολουθήσουν μαθήματα. Η κινητικότητα αυτή μπορεί να διαρκέσει από τρεις έως και δώδεκα μήνες και τα μαθήματα αναγνωρίζονται πλήρως.

Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Κομισιόν, όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες, από το 2014 μέχρι και το 2019 μετακινήθηκε μεγάλος αριθμός φοιτητών στα πλαίσια του προγράμματος Erasmus από και προς την Ελλάδα. Στον πίνακα που απεικονίζει τους εξερχόμενους φοιτητές, παρατηρεί κανείς ότι ο αριθμός τους κάθε χρόνο είναι σταθερός με μικρές αυξομειώσεις. Παράλληλα, στον πίνακα των εισερχόμενων φοιτητών και, φαίνεται μια σταθερή αύξηση στον αριθμό φοιτητών ανά έτος. Πιο συγκεκριμένα από τη χρονιά 2014-2015 στην επόμενη παρατηρείται αύξηση 8,1% και το ίδιο ισχύει και για από τη χρονιά 2015-2016 στην επόμενη. Έπειτα, από το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 στο 2017-2018 σημειώθηκε αύξηση της τάξης του 12,8% και τέλος, η ακαδημαϊκή χρονιά 2018-2019 σημείωσε άνοδο 7,3%. Από τα παραπάνω, συμπεραίνει κανείς πως υπήρξε σημαντική αύξηση των φοιτητών που επέλεξαν να φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Πίνακας 7 Εξερχόμενοι φοιτητές και εκπαιδευόμενοι ανά έτος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Έτος	Αριθμός φοιτητών	Αριθμός εκπαιδευόμενων
2014-2015	3103	1413
2015-2016	3515	1502
2016-2017	3267	1920
2017-2018	3457	2162
2018-2019	3385	2245

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κομισιόν, 2019

Πίνακας 8 Εισερχόμενοι φοιτητές και εκπαιδευόμενοι ανά έτος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Έτος	Αριθμός φοιτητών	Αριθμός εκπαιδευόμενων
2014-2015	2010	1665
2015-2016	2173	1884
2016-2017	2350	2185
2017-2018	2630	2279
2018-2019	2846	2479

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κομισιόν, 2019

Μαθητικός εκπαιδευτικός τουρισμός

Ο σχολικός εκπαιδευτικός τουρισμός ξεκίνησε το 1933 στην Αγγλία, όταν ένας καθηγητής Αγγλικής Γλώσσας H. Victor Groves ίδρυσε τον ταξιδιωτικό οργανισμό *School Travel System* (STS) όπου διοργάνωνε ταξίδια με τρένο, αρχικά προς το Παρίσι και στη συνέχεια στην Ελβετία για σκι και στην αρχή απευθύνονταν σε φίλους και μαθητές του. Η εταιρία αναπτύχθηκε ραγδαία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και για να διευκολύνει το έργο της, προχώρησε στη μίσθωση τρένων. Η ξαφνική αύξηση των ατόμων που επιθυμούσε να πραγματοποιήσει τέτοιου είδους ταξίδια με μέσο μεταφοράς τα τρένα, ανήλθε σε χίλια γκρουπ το χρόνο. Αρκετά χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το 1964, πραγματοποιήθηκε και το πρώτο ταξίδι του STS στη Ρωσία, το οποίο διήρκεσε δεκαεπτά ημέρες. Η διαδρομή έγινε μέσω του Βερολίνου και της Πολωνίας και η επιστροφή έγινε μέσω θαλάσσης από το Λένινγκραντ προς το Τίλμπουρι μέσω του Ελσίνκι και της Κοπεγχάγης.

Τα επόμενα χρόνια η εταιρία διεύρυνε το δυναμικό της προσθέτοντας εκδρομές με κρουαζιερόπλοια στη Μεσόγειο και στη συνέχεια προστέθηκαν τα λεωφορεία ως μέσο μετακίνησης οδικώς.

Μαθητικά συνέδρια

Ένα κομμάτι του εκπαιδευτικού τουρισμού είναι τα μαθητικά συνέδρια, τα οποία αποτελούν μια σειρά από μαθητικές δράσεις οι οποίες ενισχύουν την ερευνητική ικανότητα και τη δημιουργικότητα των μαθητών. Αυτά, περιλαμβάνουν μαθητικούς διαγωνισμούς, συνέδρια και ημερίδες. Στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό,

οργανώνεται κάθε χρόνο ένας μεγάλος αριθμός μαθητικών συνεδρίων. Σύμφωνα με τον Βελισσαρίου (2000), στα μαθητικά συνέδρια, οι μαθητές ανταλλάσσουν γνώσεις και απόψεις, φιλοξενούνται σε μεγάλα αστικά κέντρα και χώρους με υποδομές, διαρκούν από τρεις έως πέντε μέρες. Συνήθως συμμετέχουν 300 με 500 άτομα και σε συνδυασμό με το συνέδριο, δίνεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να απολαύσουν λίγες μέρες διακοπών.

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση πραγματοποιεί ανάλογα εκπαιδευτικά προγράμματα όπως το E-twinning που είναι μια ευρωπαϊκή δράση κατά την οποία διάφορα σχολεία από την Ευρώπη, με τη βοήθεια της τεχνολογίας συνεργάζονται, γνωρίζονται μεταξύ τους και μαθαίνουν για τον πολιτισμό της άλλης χώρας.

Άλλη μια μορφή εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι το πρόγραμμα Erasmus, τα προγράμματα δια βίου μάθησης, προγράμματα αγωγής του πολίτη, προγράμματα επιχειρηματικότητας που απευθύνεται σε μαθητές. Επιπρόσθετα, πραγματοποιείται κάθε χρόνο, περισσότερες από μια φορές, το πρόγραμμα EUROSCOLA, στο οποίο

έχουν δικαίωμα συμμετοχής μαθητές από ευρωπαϊκές χώρες. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, 500 μαθητές από όλη την Ευρώπη συναντώνται και ανταλλάσσουν απόψεις, μαθαίνουν για τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και πραγματοποιούν το δικό τους Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Νέων, στην αίθουσα συνεδριάσεων στο Στρασβούργο.

3.3 ΤΜΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

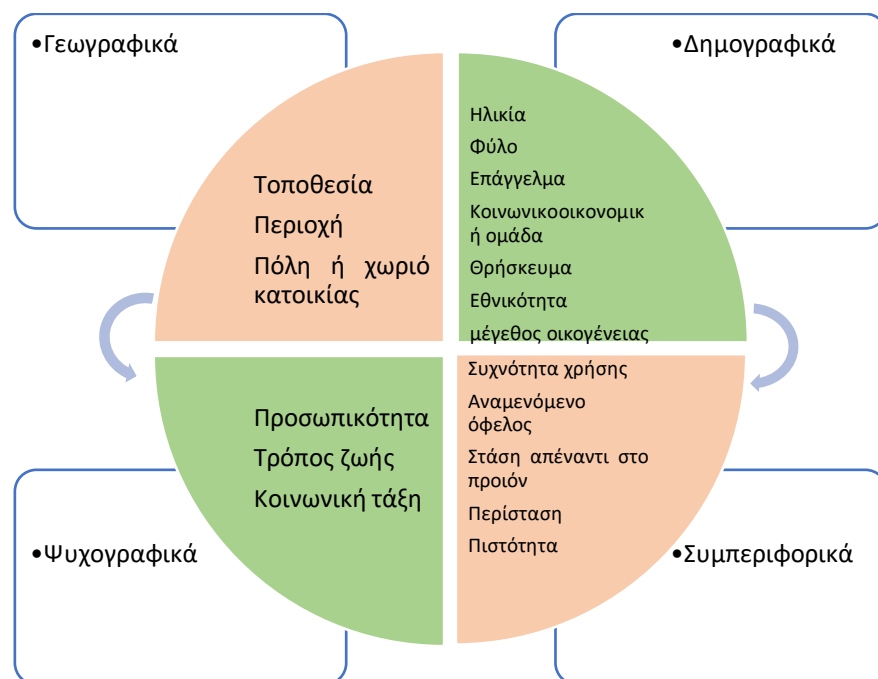
Αρχικά, θα ήταν καλό να διευκρινιστεί ότι όταν πρόκειται για ένα προϊόν ή μια υπηρεσία είτε υλική είτε άυλη, θα πρέπει να γίνεται τμηματοποίηση της αγοράς στόχου, έτσι ώστε να προσεγγίζεται καλύτερα ο δυνητικός καταναλωτής.

Οι Kotler και Keller (2006), παρουσίασαν τα τέσσερα δημοφιλή κριτήρια της τμηματοποίησης τα οποία είναι γεωγραφικά, δημογραφικά, ψυχογραφικά και συμπεριφορικά. Αναλυτικότερα:

- **Γεωγραφικά** είναι τα κριτήρια που έχουν να κάνουν με την τοποθεσία, την πυκνότητα του μόνιμου πληθυσμού και το κλίμα μιας περιοχής. Για

παράδειγμα, μαθητές που επιθυμούν να μάθουν την αγγλική γλώσσα, θα προτιμήσουν το Ηνωμένο Βασίλειο, αφού συνδυάζει μεγάλο αριθμό πολιτιστικών δραστηριοτήτων και υψηλό επίπεδο μάθησης από τα πανεπιστήμια που διαθέτει.

- **Δημογραφικά** είναι αυτά τα κριτήρια που βασίζονται στην ηλικία, το φύλο, το μέγεθος των οικογενειών, το εισόδημα, το είδος απασχόλησης, το επίπεδο σπουδών κλπ.
- Στα **ψυχογραφικά** κριτήρια, κατατάσσονται οι συνθήκες που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής των ανθρώπων της περιοχής. Σε αυτές περιλαμβάνεται φερ' ειπείν ο οικολογικός τρόπος ζωής, η άθληση, τα επικίνδυνα αθλήματα, κλπ.
- Τέλος, στα **συμπεριφορικά** κριτήρια, μπορεί κανείς να εντοπίσει τον τρόπο που αντιδρά κάποιος στο προϊόν της αγοράς και τι αποκομίζει από τη χρήση του. Στη συγκεκριμένη κατηγορία, εντοπίζεται η συχνότητα με την οποία κάποιος ταξιδεύει, τι όφελος περιμένει να αποκομίσει από το ταξίδι αυτό (π.χ. από τον εκπαιδευτικό τουρισμό, περιμένει κάποιος να αποκτήσει γνώσεις ή να εκπαιδευτεί πάνω σε ένα αντικείμενο).

Εικόνα 3 Κριτήρια τμηματοποίησης αγοράς

Πηγή: Armstrong και Kotler, 2009

Στην περίπτωση του εκπαιδευτικού τουρισμού, η τμηματοποίηση είναι πιο δύσκολο να γίνει απόλυτα, αφού οι δυνητικοί τουρίστες δεν ανήκουν σε μία μόνο ηλικιακή ή κοινωνικοοικονομική ομάδα, ούτε σε κοινή κοινωνική τάξη ή προσωπικότητα. Συνεπώς οι ενήλικοι και οι ανήλικοι συμμετέχοντες του εκπαιδευτικού τουρισμού, χρήζουν διαφορετικής αντιμετώπισης στους τομείς που αναφέρθηκαν προηγουμένως, και δίνεται έμφαση στα κοινά στοιχεία τους όπως η ιδιότητα (μαθητής ή φοιτητής), το αναμενόμενο όφελος και η στάση απέναντι στο προϊόν.

3.3.1 ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η εξάπλωση του τουριστικού φαινομένου μετέτρεψε το χαρακτήρα του τουρίστα σε πιο κοινωνικό δίνοντάς του τη δυνατότητα για συμμετοχή σε περισσότερες μορφές τουριστικής δραστηριότητας. Συνεπώς, ο τουρίστας αποκτά σημαντική δύναμη αφού μπορεί να διαμορφώσει τις τουριστικές επιλογές σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο (Λαγός, 2005).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού «ένας επισκέπτης (εγγχώριος, εισερχόμενος ή εξερχόμενος) ταξινομείται ως τουρίστας (ή επισκέπτης με διανυκτέρευση), εάν το ταξίδι του/της περιλαμβάνει μια διανυκτέρευση διαφορετικά, χαρακτηρίζεται ως επισκέπτης της ίδιας ημέρας (ή εκδρομέας)».

Αναφορικά με την έννοια του ταξιδιώτη (*traveler*), «το ταξίδι αναφέρεται στις δραστηριότητες των ταξιδιωτών. Ταξιδιώτης είναι κάποιος που μετακινείται μεταξύ διαφορετικών γεωγραφικών τοποθεσιών, για οποιοδήποτε σκοπό και διάρκεια. Ο επισκέπτης αποτελεί ένα συγκεκριμένο είδος ταξιδιώτη έτσι ο τουρισμός κατατάσσεται ως ένα υποσύνολο ταξιδιού» (ΠΟΤ). Η διαφορά μεταξύ ταξιδιώτη και τουρίστα είναι δύσκολο να επισημανθεί αφού οι δυο όροι έχουν εξομοιωθεί, και αφού υπάρχουν συγκρούσεις στις απόψεις των ειδικών. Στο διεθνή βιβλιογραφία, ο όρος *ταξιδιώτης* συνδέεται περισσότερο με το σεβασμό προς τον προορισμό, την ευγένεια προς τους ντόπιους κατοίκους και την εξερεύνηση άγνωστων και απόμερων προορισμών, ενώ ο όρος *μαζικός τουρίστας* με την καταπάτηση ενός παρθένου προορισμού, τη φασαρία και τη γενικότερη πρόκληση προβλημάτων.

Όλα τα παραπάνω δεν μπορεί να είναι απόλυτα, αφού ορισμένοι όπως οι Mowforth και Munt (2009), παραθέτουν απόσπασμα συνέντευξης ενός ξεναγού της Ινδονησίας που αναφέρει ότι το 90 τοις εκατό των ταξιδιωτών αποτελούν κακό παράδειγμα αφού θεωρούν ότι γνωρίζουν τα πάντα, δεν ξοδεύουν χρήματα, κακομεταχειρίζονται προορισμούς και μπορεί να είναι αγενείς, ενώ οι τουρίστες δεν έχουν πολλά περιθώρια να καταστρέψουν μια περιοχή αφού το πρόγραμμά τους είναι πιο οργανωμένο από επαγγελματίες.

Τυπολογία του Gray

Ο Gray (1970) διαχωρίζει τους τουρίστες σε δυο κατηγορίες, «τους λάτρεις του ταξιδιού» (*wanderlust*) και τους «λάτρεις του ηλίου» (*sunlust*), οι οποίοι είχαν τελείως διαφορετικά κίνητρα. Έτσι «οι λάτρεις του ταξιδιού» επισκέπτονται πολλούς προορισμούς αναζητώντας πολιτισμικές εμπειρίες, ενώ «οι λάτρεις του ηλίου» προτιμούν προορισμούς με ένα μοναδικό κίνητρο.

Τυπολογία του Cohen

Ο Cohen (1972), κατηγοριοποιεί τους τουρίστες ως εξής:

A) Οργανωμένος μαζικός τουρίστας (*organized mass tourist*). Οι συγκεκριμένοι τουρίστες προτιμούν οργανωμένα πακέτα ταξιδιών, όπου αισθάνονται πιο ασφαλείς αφού απομονώνονται από την τοπική κοινωνία και περιορίζονται στο χώρο του καταλύματος.

B) Ο ανεξάρτητος μαζικός τουρίστας (*individual mass tourist*). Σε αυτή την κατηγορία μπορεί κανείς να εντοπίσει τους τουρίστες που δεν δεσμεύονται σε ένα αυστηρό πρόγραμμα, αλλά χρησιμοποιούν το κατάλυμα ως βάση τους, ενοικιάζουν όχημα και έχουν μια σχετική αυτονομία.

Γ) Ο εξερευνητής τουρίστας (*explorer tourist*). Εδώ, οι εξερευνητές τουρίστες προτιμούν να γνωρίζουν τους ντόπιους κατοίκους αφού συνήθως γνωρίζουν και τη γλώσσα του προορισμού, αποκλίνουν από το χαρακτήρα του μαζικού τουρίστα όμως διατηρούν και ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του.

Δ) Ο περιηγητής τουρίστας (*drifter tourist*). Στην τελευταία κατηγορία κατατάσσονται οι τουρίστες οι οποίοι έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό την περιέργεια και τον

αυθορμητισμό, αφού αφήνουν το μόνιμο τόπο κατοικίας τους για να εγκατασταθούν στον προορισμό ή και να εργαστούν περιστασιακά και να γνωρίσουν ουσιαστικά τη χώρα.

Τυπολογία του Plog (1974)

Ο Plog ήταν ένας από τους πρώτους ερευνητές που προσπάθησε να βρει τη σύνδεση μεταξύ της προσωπικότητας των ανθρώπων και τις συμπεριφορές των τουριστών. Προχώρησε στη διαίρεση των τουριστών σε ψυχοκεντρικούς (*psychocentrics*) και αλλοκεντρικούς (*allocentrics*) και είχε την άποψη ότι υπάρχει συνέχεια μεταξύ τους. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται τα άτομα που είναι εσωστρεφή και επιλέγουν οικεία περιβάλλοντα και πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς, ενώ η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει πιο εξωστρεφείς ανθρώπους, με τάση για περιπέτεια και επιλέγουν καινούριους πολιτισμούς ή τουριστικές περιοχές.

Τυπολογία του Urry

Ο Urry (1990), υποστήριξε ότι ο τουρίστας αποτελεί προϊόν της μετα-μοντέρνας εποχής, για αυτό και τον χαρακτήρισε ως «μετα-τουρίστα» (*post-tourist*). Στην κατηγορία αυτή, δεν αναγνωρίζει την αυθεντικότητα του τουρίστα ή του τουριστικού προϊόντος και θεωρεί ότι ο τουρισμός είναι ένα παιχνίδι στο οποίο ο μετα-τουρίστας μπορεί να κινηθεί ελεύθερα και να συμμετέχει σε οποιοδήποτε είδος τουρισμού. Με αυτή λογική, ο Urry καταλήγει στο ότι οι τυπολογίες των τουριστών όπως αναπτύχθηκαν από ερευνητές και επιστήμονες δεν έχουν ιδιαίτερη πρακτική σημασία.

Τέλος, σύμφωνα με το Λαγό (2005), οι τυπολογίες που προαναφέρθηκαν είναι σχετικές, αφού ένας τουρίστας μπορεί να ανήκει σε περισσότερες από μια τυπολογίες οπότε μια πιο γενική κατηγοριοποίηση μπορεί να επικεντρωθεί στα εξής χαρακτηριστικά: τους τουριστικούς προορισμούς, τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι προορισμοί αυτοί και τέλος ο ανεξάρτητος τύπος ταξιδιού ή διακοπών που έρχεται σε αντίθεση με τις οργανωμένες εκδρομές.

Θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι όσοι επιλέγουν τον εκπαιδευτικό τουρισμό δεν ανήκουν σε μια συγκεκριμένη τυπολογία. Συνεπώς, οι μαθητές και ενήλικες που εμπλέκονται στον εκπαιδευτικό τουρισμό, βρίσκονται πιο κοντά στην τυπολογία του Urry ή και του Λαγού, ο οποίος υποστηρίζει ότι οι τουρίστες μπορούν να ανήκουν σε περισσότερες από μια τυπολογία.

3.4 ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός για να υλοποιηθεί απαιτεί ορισμένες υποδομές όπως δρομολόγια πλοίων, αεροπλάνων, λεωφορείων, τρένων για τον τομέα των μεταφορών, παροχές φιλοξενίας και σίτισης όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, εστίες εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, χώρους κατασκηνώσεων, υπηρεσίες ταξιδιωτικές. Επιπλέον, εταιρίες που αναλαμβάνουν να διοργανώσουν και να προωθήσουν τον εκπαιδευτικό τουρισμό σε εθνικό, τοπικό ή περιφερειακό φάσμα. Σημαντικό ρόλο κατέχουν επίσης και οι καθηγητές, ερευνητές, ακαδημαϊκοί και διερμηνείς οι οποίοι συμβάλλουν στην υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα πλαίσια του εκπαιδευτικού τουρισμού (Richie, 2003).

Οι εμπλεκόμενοι στον εκπαιδευτικό τουρισμό είναι συνήθως άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και επιδιώκουν να καταρτιστούν επιστημονικά, αφού τις περισσότερες φορές πρόκειται για μαθητές, φοιτητές, καθηγητές ή εργαζόμενους σε διάφορους τομείς.

Το τουριστικό πακέτο που αφορά στον εκπαιδευτικό τουρισμό παρέχει πλήρη κάλυψη αφού μέσα σε αυτό βρίσκονται: το κατάλυμα για τη διαμονή, η σίτιση, η μεταφορά από και προς τον τόπο κατοικίας, τυχόν εσωτερικές μετακινήσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Αθανασίου, 2013).

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός ως ειδική μορφή τουρισμού, μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές τουρισμού είτε παράλληλα είτε να αποτελέσει υποκατηγορία κάποιου από αυτά τα είδη. Ο συνδυασμός αυτός προσφέρει όφελος στην τοπική ανάπτυξη του εκάστοτε προορισμού.

Ο αγροτουρισμός είναι ένα από τα είδη του τουρισμού που μπορούν να συνδυαστούν με τον εκπαιδευτικό, αφού ασχολείται με τη μελέτη της αγροτικής ή κτηνοτροφικής παραγωγής μιας περιοχής.

Ο αθλητικός τουρισμός επίσης, κατά τον οποίο συναντώνται αθλητές από διάφορες περιοχές, προπονούνται ή και συμμετέχουν σε αγώνες.

Επιπρόσθετα, ο θαλάσσιος και καταδυτικός, οι οποίοι ασχολούνται με τη μελέτη του υποθαλάσσιου κόσμου και την εκμάθηση θαλάσσιων αθλημάτων (π.χ. ιστιοπλοΐα, καταδύσεις).

Ο φυσιολατρικός τουρισμός, που έχει ως στόχο να μελετήσει τη χλωρίδα και πανίδα μιας περιοχής και ο οικολογικός τουρισμός, όπου μέσα από δράσεις και προγράμματα πραγματοποιείται μελέτη και ευαισθητοποίηση προς το περιβάλλον.

Ο ιαματικός τουρισμός, που μπορεί να συνδυαστεί με θέματα υγείας καθώς και εκπαίδευση πάνω σε αυτά, με τη χρήση ειδικών τεχνικών και ιαματικών πηγών.

Ο γαστρονομικός και οινικός τουρισμούς, κατά τους οποίους οι συμμετέχοντες μπορούν να παρακολουθήσουν μαθήματα και προγράμματα γαστρονομικού ή οινικού ενδιαφέροντος, γευσιγνωσίες ή οινογευσίες.

Άλλα δυο είδη που συνδέονται άμεσα με τον εκπαιδευτικό τουρισμό είναι ο αρχαιολογικός και ο μουσειακός. Σε αυτά τα είδη, οι τουρίστες επισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, πραγματοποιώντας ξεναγήσεις και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον πολιτισμό του προορισμού τους.

Στο θρησκευτικό τουρισμό, οι συμμετέχοντες επισκέπτονται εκκλησίες, ναούς, μοναστήρια σε συγκεκριμένες μέρες του χρόνου (όπως τα Χριστούγεννα, το Πάσχα ή άλλες θρησκευτικές εορτές) και ταυτόχρονα εκπαιδεύονται και ενημερώνονται για τα θρησκευτικά μνημεία όπως τα Μετέωρα και το Άγιο όρος.

Ο επαγγελματικός τουρισμός, περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε προγράμματα για τη δημιουργία κινήτρων και την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας μέσω κάποιου είδους κατάρτισης (Κοκκώσης, 2003).

Τέλος, ένα άλλο είδος τουρισμού που συνδυάζεται με τον εκπαιδευτικό είναι ο συνεδριακός, στον οποίο περιλαμβάνονται συνέδρια ή συναντήσεις που αποτελούνται είτε από μεγάλο είτε από μικρό αριθμό συμμετεχόντων, και μπορεί να είναι διεθνή ή τοπικά. Αυτά διαρκούν συνήθως από δυο έως τέσσερις ημέρες και συνδέεται άμεσα με άλλα είδη τουρισμού όπως για παράδειγμα ο γαστρονομικός ή ο μουσειακός.

Συνεδριακός τουρισμός

Αναφορικά με το συνεδριακό τουρισμό, υπάρχουν ορισμένες πόλεις που φημίζονται για τα συνεδριακά τους κέντρα καθώς και τις ροές τουριστών λόγω του συνεδριακού τουρισμού. Σύμφωνα με την Διεθνή Ένωση Συνεδρίων και Συνελεύσεων (ICCA, 2016), για τη χρονιά 2016 το Παρίσι κατείχε την πρώτη θέση στην παγκόσμια κατάταξη με τις πόλεις που φιλοξενούν τα περισσότερα διεθνή συνέδρια, ακολουθούσε η Βιέννη και έπειτα η Βαρκελώνη. Αναφορικά με τις χώρες οι οποίες είναι στις πρώτες θέσεις, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατέχουν την πρώτη θέση με 947 ετήσια διεθνή συνέδρια και συνελεύσεις, τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει η Γερμανία με 642 και την τρίτη η Ισπανία με 595 συνέδρια (ICCA, 2018). Στην ίδια αναφορά της Διεθνούς Ένωσης Συνεδρίων και Συνελεύσεων, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 25^η θέση με 166 συνέδρια για το έτος 2018, έναν πολύ ικανοποιητικό αριθμό συγκριτικά με τον πληθυσμό και το μέγεθος της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες πόλεις ή χώρες, αλλά είναι παγκόσμιο και εντοπίζεται από τη μια άκρη του κόσμου έως την άλλη. Σε αντίθεση με τα παλαιότερα χρόνια που ο εκπαιδευτικός τουρισμός αφορούσε στα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας, σήμερα περιλαμβάνει άτομα από κάθε κοινωνική βαθμίδα και προέλευση. Για την πραγματοποίηση της έρευνας που σχετίζεται με την παρούσα διπλωματική εργασία, κρίθηκε απαραίτητο να ερευνηθεί η διεθνής βιβλιογραφία που αφορά στον εκπαιδευτικό τουρισμό και τις υποκατηγορίες του.

Στη σημερινή εποχή, ο μαθητικός τουρισμός είναι αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αφού στο ωρολόγιο πρόγραμμα των τάξεων από Πέμπτη δημοτικού περιλαμβάνει δράσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα εκτός του σχολικού χώρου.

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα ο σχολικός εκπαιδευτικός τουρισμός περιλαμβάνει διάφορα είδη εκδρομών, από απλούς περιπάτους, μέχρι πολυήμερες εκδρομές στο εξωτερικό.

Για να υπάρξει μεγαλύτερη ακρίβεια, χρησιμοποιούνται τα στοιχεία του αρμόδιου υπουργείου. Πιο συγκεκριμένα, τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ελλάδας, πραγματοποιούν εκδρομές προς Ευρωπαϊκές χώρες κάθε χρόνο. Σύμφωνα με το ΦΕΚ681/2017 «Εκδρομές – επισκέψεις μαθητών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εντός και εκτός χώρας», απαιτείται συμμετοχή τουλάχιστον 50% των μαθητών της τάξης για να πραγματοποιηθεί εκδρομή είτε εντός είτε εκτός της χώρας. Επιπρόσθετα, για να πραγματοποιηθεί εκδρομή είναι υποχρεωτικό να αναλογεί ένας καθηγητής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά 20 μαθητές/τριες εκτός του αρχηγού.

Σύμφωνα με τη σελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων της Ελλάδας, ο εκπαιδευτικός τουρισμός ενδεικτικά συμπεριλαμβάνει:

- 1) Τουρισμό Νεολαίας (Youth Traveling),

- 2) Εκπαιδευτικό τουρισμό (Tourism education) που αφορά εκπαιδευτικά προγράμματα ή συμμετοχή σε διεθνή προγράμματα ανταλλαγής,
- 3) Επαγγελματική τουριστική πρακτική άσκηση
- 4) Περίπατοι
- 5) Εκπαιδευτικές εκδρομές
- 6) Ανταλλαγές μαθητών
- 7) Εκπαιδευτικά προγράμματα
- 8) Επιμορφωτικά προγράμματα
- 9) Εκπαιδευτικές επισκέψεις
- 10) Εκδρομές-εκπαιδευτικές μετακινήσεις μαθητών/τριών στο εξωτερικό στο πλαίσιο ευρωπαϊκών και διεθνών δράσεων

Αναλυτικότερα, παρακάτω γίνεται αναφορά στο σύνολο των εκδρομών και εκπαιδευτικών επισκέψεων που δικαιούται η κάθε τάξη στα πλαίσια του ωρολογίου προγράμματος. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, υπάρχει η δυνατότητα πραγματοποίησης έως εννιά διδακτικών επισκέψεων ανά τάξη ή τμήμα μέσα στα όρια του ωρολογίου προγράμματος και έως τεσσάρων μονοήμερων ή μιας, το πολύ τετραήμερης, εκπαιδευτικής επίσκεψης, ενώ επιπλέον στα πλαίσια των εγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων προβλέπεται ακόμη μια εκπαιδευτική επίσκεψη δυο έως τεσσάρων ημέρων και τέλος τα εκπαιδευτικά προγράμματα εσωτερικού και εξωτερικού (ΦΕΚ 681 τ.Β' 6-3-2017).

Διεθνείς έρευνες

Το 1989, οι Cooper και Latham δημοσίευσαν την έρευνά τους αναφορικά με τις μαθητικές επισκέψεις και τα αποτελέσματα ήταν ότι το 5% του συνολικού τουρισμού της Αγγλίας αφορά μαθητές. Αναλυτικότερα, 12 εκατομμύρια παιδιά συμμετείχαν σε σχολικές εκδρομές τη συγκεκριμένη χρονιά.

Στην Αυστραλία και πιο συγκεκριμένα στην Καμπέρα ο αριθμός των μαθητών που επισκέφθηκαν την πρωτεύουσα ανήλθαν στις 108.000 το 1998 και συνέβαλαν σημαντικά στην αύξηση των εσόδων των τοπικών επιχειρήσεων.

Το διάστημα 1970-1997 παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού μαθητών και των δυο βαθμίδων παγκοσμίως που έφτασε σε ποσοστό 51% του συνόλου των μαθητών παγκοσμίως, με ιδιαίτερη αύξηση στις υποανάπτυκτες χώρες (203%) το οποίο ήρθε σε απόλυτη αντίθεση με τις αναπτυσσόμενες περιοχές (85%). Τέλος δε σημειώθηκε ιδιαίτερη αύξηση στις ήδη αναπτυγμένες χώρες αλλά σημειώθηκε μείωση 10%, ενώ στην Ευρώπη παρατηρήθηκε μείωση 16% (EUROSTAT, UNESCO, 2002).

Γενικότερα, σε χώρες στις οποίες παρέχεται οποιαδήποτε οικονομική υποστήριξη στα σχολεία είναι γεγονός ότι ο αριθμός των παιδιών που συμμετέχουν είναι μεγαλύτερος, όμως στην πλειοψηφία τους το οικονομικό κόστος της κάθε εκδρομής είτε είναι διάρκειας μιας ημέρας είτε πολυήμερη, καλύπτεται από τους γονείς. Αυτό, έχει ορισμένες φορές ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να συμμετάσχουν όλοι οι μαθητές αφού προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα. Επιπλέον, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τουρισμού εμποδίζεται καθώς δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο το οποίο προστατεύει τους εκπαιδευτικούς και συνοδούς των σχολικών εκδρομών. Αυτό αποτελεί σημαντικό λόγο να μην πραγματοποιούνται εκδρομές, αφού οι εκπαιδευτικοί φέρουν μεγάλη ευθύνη ως προς την ασφάλεια των παιδιών και δεν είναι λίγα τα ατυχήματα -ακόμα και θανατηφόρα- που έχουν σημειωθεί στην Ελλάδα και το εξωτερικό κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικών δράσεων.

Σύμφωνα με το Richie (2003), ο αριθμός των εκδρομών των σχολείων σε όλη την Ευρωπαϊκής Ένωσης αγγίζουν τα 100 εκατομμύρια, τα οποία ξεπερνούν κατά πολύ τον αριθμό των εκδρομών με διανυκτέρευση που είναι περίπου 15-20 εκατομμύρια κάθε χρόνο.

4.1 ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2013 από τον Βουκόνα είχε ως στόχο να αναδείξει εάν υπάρχει προοπτική ανάπτυξης στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Χίο. Στην έρευνα αυτή, ερωτήθηκαν μέσω ερωτηματολογίων εκπαιδευτικοί για το θεσμικό πλαίσιο των εκπαιδευτικών εκδρομών, με ποια κριτήρια γίνεται η επιλογή των

προορισμών και κατά πόσο εκπληρώνεται η υλοποίησή τους, ενώ οι μαθητές των δεκαπενταμελών συμβουλίων ερωτήθηκαν εάν και κατά πόσο είναι ευχαριστημένοι από τη διοργάνωση και τις δραστηριότητες των εκπαιδευτικών εκδρομών και για τα κίνητρά τους στα πλαίσια μιας σχολικής χρονιάς.

Στα ερωτηματολόγια ανταποκρίθηκε το 33,6% των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στο νομό Χίου (131 από τους 391 εκπαιδευτικούς) και το 53% των δεκαπενταμελών των μαθητικών συμβουλίων (127 από τους 240 εκλεγμένους μαθητές και μαθήτριες).

Αναφορικά με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών υποστήριξε ότι η Χίος μπορεί να αποτελέσει προορισμό για εκπαιδευτικό και μαθητικό τουρισμό και αποτελεί επιλογή για εκπαιδευτικούς. Η Χίος ως προορισμός, καλύπτει τα πολιτιστικό, ιστορικό, εναλλακτικό κομμάτι των κινήτρων για επίσκεψη καθώς έχει ως μοναδικό προϊόν τη μαστίχα όπως και σημαντικό ναυτικό πλούτο (αναμένεται η ανέγερση ναυτικού μουσείου).

Σύμφωνα με την έρευνα της Γεωργιάδης που πραγματοποιήθηκε το 2003 με ερωτηματολόγια, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους επισκέφθηκαν την Ελλάδα 87 μαθητές που κατάγονται από την Αγγλία και επισκέφθηκαν τη χώρα για εκπαιδευτικούς σκοπούς και πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια της διδασκαλίας μαθήματος. Το ενδιαφέρον των μαθητών στράφηκε προς την Ιστορία, τα Λατινικά, τους κλασσικούς πολιτισμούς και την αρχαιολογία. Η ομάδα των μαθητών ακολούθησε την κλασική διαδρομή και η πλειοψηφία των μαθητών επισκέφθηκε την Αθήνα (100%), την Ολυμπία (75%) , την Επίδαυρο (80%), τις Μυκήνες (89%) και την Κόρινθο (44%). Λιγότεροι επισκέφθηκαν τη Σαντορίνη (17%) και την Κρήτη (17%) καθώς και το Άργος (7%). Όσοι επισκέφθηκαν τα νησιά, ήταν εκείνοι που έμειναν περισσότερο από μια εβδομάδα στην Ελλάδα. Η έρευνα αποτύπωσε ότι όλοι οι μαθητές επισκέφθηκαν τους αρχαιολογικούς χώρους. Εβδομήντα εννέα μαθητές επισκέφθηκαν το κέντρο της πόλης των Αθηνών, το 82% επισκέφθηκε τα μουσεία, το 3% συμμετείχε σε δραστηριότητες ορειβασίας και το 2% επισκέφθηκε παραλίες και το 1% το ηφαίστειο της Σαντορίνης.

Ο βαθμός ικανοποίησης των μαθητών από το σύνολο της εκδρομής είναι μέτριος αφού έτυχε την περίοδο επίσκεψής τους στην Ελλάδα, να πραγματοποιούνται απεργίες των υπαλλήλων καθαριότητας του δήμου Αθηνών καθώς και απεργία εργαζομένων των μουσείων. Οι μαθητές δήλωσαν ότι απογοητεύτηκαν επίσης και από τη συμπεριφορά υπαλλήλων των μουσείων, από την εξυπηρέτηση στα ξενοδοχεία και καταστήματα εστίασης. Είναι σημαντικό να σχολιαστεί το γεγονός ότι οι μαθητές, οι οποίοι ήταν ηλικίας 14 έως 20 ετών, ενθουσιάστηκαν με τους αρχαιολογικούς χώρους που επισκέφθηκαν όμως δεν έμειναν απόλυτα ευχαριστημένοι με ορισμένα σημεία του ταξιδιού τους. Παρά την όλη απογοήτευση των νεαρών Άγγλων μαθητών όμως, μόνο 10 από τους 87 μαθητές δήλωσαν ότι δε θα επέστρεφαν στην Ελλάδα ξανά.

4.1.1 ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Το σχολικό έτος 2017-2018 με μεγάλη επιτυχία πραγματοποιήθηκαν μαθητικά συνέδρια στα πλαίσια του προγράμματος Model United Nations στην πόλη των Αθηνών. Οι μαθητές που συμμετείχαν στα προγράμματα αυτά, προέρχονταν από δημόσια και ιδιωτικά σχολεία και όχι μόνο από την Ελλάδα (Αττική, Πάτρα, Θεσσαλονίκη, Τρίκαλα) αλλά και από το εξωτερικό. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που συμμετείχαν ταξίδεψαν από τις εξής χώρες: Αγγλία, Γερμανία, Τουρκία, Ρωσία, Αίγυπτο, Ισραήλ, Ιταλία, Γαλλία, Βουλγαρία, Ιρλανδία, Αλβανία, Παλαιστίνη, Σιγκαπούρη, Αίγυπτος, Ρουμανία, Λίβανος, Ελβετία, Ολλανδία, Κύπρος και Ινδία.

Η θεματολογία του MUN για το 2022 αφορά πρόσφατα θέματα πολιτικού χαρακτήρα καθώς και τις πολιτικές που έχει επιλέξει η κάθε χώρα για την αντιμετώπισή τους. Πρόκειται λοιπόν για ένα πρόγραμμα που έχει ως στόχο να προετοιμάσει τους μαθητές προκειμένου να γίνουν ενεργοί πολίτες και να τους κινητοποιήσει σε θέματα πολιτικής, προστασίας του περιβάλλοντος και έντονα κοινωνικά φαινόμενα. Τα προγράμματα έχουν διάρκεια 4-7 μέρες, φιλοξενούνται κυρίως σε μεγάλες πόλεις και προσφέρουν και άλλες δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους. Είναι συνεπώς μια σπουδαία ευκαιρία για μεγάλα οικονομικά οφέλη, ανάπτυξη και ανάδειξη της περιοχής.

4.1.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τα σχολεία της Ευρώπης πραγματοποιούν εκπαιδευτικές εκδρομές είτε μονοήμερες είτε πολυήμερες. Φυσικά, το εκπαιδευτικό σύστημα από χώρα σε χώρα διαφέρει, όμως παρατηρείται μια κοινή πορεία στην επιλογή προορισμών και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών εκδρομών. Μεγάλη βοήθεια παρέχεται από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν τα πανεπιστήμια, τα οποία είναι ανοιχτά σε μαθητές και θα αναλυθούν στη συνέχεια. Θα εξεταστεί η περίπτωση του εκπαιδευτικού τουρισμού στην Κύπρο, όπου παρατηρούνται ορισμένες ομοιότητες αλλά και διαφορές με το σύστημα και τις συνήθειες της ελληνικής εμπειρίας.

Πριν να αναλύσουμε τι ισχύει στο σχολικό εκπαιδευτικό τουρισμό για την Κύπρο, καλό είναι να αναφερθεί το γεγονός ότι το αρμόδιο Υπουργείο ονομάζεται Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου «Στους δύο κύκλους περιλαμβάνονται προγράμματα σπουδών που προσφέρονται διαθεματικά (Αγωγή Υγείας, Περιβαλλοντική Αγωγή κ.ά.), καθώς και ποικίλες εξωδιδασκτικές δραστηριότητες (όμιλοι, εκπαιδευτικές εκδρομές, επισκέψεις κ.τ.λ.), έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η σφαιρική και ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών». Τα λύκεια της Κύπρου, πραγματοποιούν εκδρομή στο εξωτερικό, και πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα. Το εκπαιδευτικό ταξίδι γίνεται στην Ελλάδα διότι όπως υποστηρίζεται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου, «σκοπός της εκδρομής είναι η σύσφιξη των εθνικών δεσμών των μαθητών με την Ελλάδα και η ικανοποίηση εκπαιδευτικών αναγκών μέσω της γνωριμίας και στην επαφή με τον ελλαδικό χώρο και τη σύγχρονη ελληνική ζωή, με έμφαση στη γνωριμία με την Ελλάδα, την ιστορία, τα μνημεία και τα έργα του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος αποτελεί τη βάση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού».

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, Το πανεπιστήμιο της Κύπρου κάθε χρόνο, δίνει την ευκαιρία σε μαθητές που ολοκλήρωσαν την τελευταία τάξη του γυμνασίου και μαθητές λυκείου, να επισκεφθούν τις εγκαταστάσεις του και να γίνουν φοιτητές για μια

εβδομάδα. Το πρόγραμμα αυτό, πραγματοποιείται τους καλοκαιρινούς μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, αφού έχουν ολοκληρωθεί τα μαθήματα και οι εξετάσεις των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας αυτής, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν το ακαδημαϊκό προσωπικό, να ξεναγηθούν στις εγκαταστάσεις (αίθουσες διδασκαλίας, αθλητικές εγκαταστάσεις, εργαστήρια, βιβλιοθήκη κτλ.) να συμμετάσχουν σε μαθήματα ανάλογα με το αντικείμενο που τους ενδιαφέρει και θα δηλώσουν, καθώς και να γνωρίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με αυτόν τον τρόπο και σε συνδυασμό με τις εκπαιδευτικές εκδρομές που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό, την εκπαίδευση και παίρνουν μια ιδέα από τη φοιτητική ζωή. Έτσι ίσως τους είναι πιο εύκολο να αποφασίσουν εάν θέλουν να σπουδάσουν ή να ακολουθήσουν διαφορετική πορεία στο μέλλον.

Το μόνο αρνητικό στοιχείο αυτής της ενέργειας είναι ότι η συμμετοχή και η διαμονή των μαθητών δεν παρέχεται δωρεάν, οπότε αποκλείονται ορισμένες ομάδες μαθητών.

4.2 ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Οι φοιτητές ή σπουδαστές που παρακολουθούν μαθήματα στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα ηλικίας 18-30 ετών αποτελούν συμμετέχοντες του φοιτητικού τουρισμού. Οι φοιτητές ταξιδεύουν όχι μόνο για να ψυχαγωγηθούν αλλά συμμετέχουν και σε προγράμματα διεθνής ανταλλαγής σε χώρες του εξωτερικού ή φοιτούν σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η επιλογή του προορισμού εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσής τους αλλά και το εάν σπουδάζουν στη χώρα από την οποία κατάγονται. Γενικότερα, παρατηρείται ότι οι φοιτητές προτιμούν να ταξιδέψουν μόνοι τους, εκτός οργανωμένων γκρουπ και συνήθως πραγματοποιούν ταξίδια το καλοκαίρι, αφού είναι το μεγαλύτερο διάστημα διακοπής μαθημάτων από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Όσον αφορά το οικονομικό κομμάτι του φοιτητικού τουρισμού, αυτό καλύπτεται είτε από τον ίδιο το φοιτητή και τα έσοδά του, είτε από κάποιο συγγενικό πρόσωπο και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και από δανεισμό μέσω τράπεζας. Όπως καταγράφει σε έρευνά της η Γεωργιάδκη (2004), υπάρχουν οργανισμοί που μπορούν να υποστηρίξουν

οικονομικά τους φοιτητές έτσι ώστε να μπορούν να πραγματοποιήσουν φοιτητικό τουρισμό. Μερικοί από αυτούς τους οργανισμούς είναι οι εξής:

- **I.S.I.C** (International Student Identity Card Association) ο συγκεκριμένος οργανισμός, προσφέρει μια κάρτα που αναγνωρίζεται διεθνώς, παρέχοντας εκπτώσεις σε φοιτητές.
- **I.A.S.I.S.** (International Association for Student Insurance Services) ο φορέας αυτός, είναι υπεύθυνος να ασφαλίζει τις μετακινήσεις των φοιτητών όταν ταξιδεύουν στο εξωτερικό. Είναι ένα σχεδιασμένο πρόγραμμα με βάση τις ανάγκες των φοιτητών αλλά και των νέων κάτω των είκοσι έξι ετών.
- **S.A.T.A.** (Student Air Travel Association) Ο οργανισμός αυτός, περιέχει 25000 ταξιδιωτικούς οργανισμούς και γραφεία και έχει ως στόχο να δημιουργήσει προσιτά τουριστικά πακέτα σε φοιτητές, με πιο δημοφιλές προϊόν, ένα οικονομικό αεροπορικό εισιτήριο.

Μια άλλη περίπτωση εισερχόμενου εκπαιδευτικού τουρισμού είναι οι φοιτητές του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, οι οποίοι από το 1998 μπορούν να παρακολουθήσουν ένα εξάμηνο μαθήματα ελληνικής γλώσσας, ιστορίας, λογοτεχνίας, αρχαιολογίας στην Αθήνα σε συνεργασία με την Ακαδημία Πλάτωνος.

Το Μεσογειακό Ινστιτούτο Κινηματογράφου (MIK) για τριάντα χρόνια πραγματοποιεί στη Νίσυρο, τη Ρόδο και το Βερολίνο ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα ανάπτυξης σεναρίων και κινηματογραφικών σχεδίων στο οποίο συμμετέχουν φοιτητές από όλον τον κόσμο αλλά και πανεπιστήμια της Ελλάδας. Στα πλαίσια του προγράμματος, γίνονται διαλέξεις και προσφέρεται συμβουλευτική προς τους φοιτητές από επαγγελματίες του διεθνή κόσμου κινηματογράφου. Προσφέρονται επίσης master classes, εργαστήρια ανάπτυξης κινηματογραφικών ταινιών με διακεκριμένους καθηγητές από την Αμερική και την Ευρώπη.

Έρευνα που πραγματοποίησε η Καρνάβα (2017) σε σαράντα φοιτητές Erasmus από δώδεκα διαφορετικές χώρες (23 προπτυχιακοί, 15 μεταπτυχιακοί και 2 διδακτορικοί), αποσκοπεί στο να αναδείξει τα κίνητρα για τα οποία επέλεξαν το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ποια είναι τα θετικά σημεία της Θεσσαλίας, τις προσδοκίες τους και με

ποιο τρόπο μπορεί να αναπτυχθεί ο εκπαιδευτικός τουρισμός προκειμένου να συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Στα αποτελέσματα της έρευνας είναι εμφανές ότι οι φοιτητές επέλεξαν την Ελλάδα ως προορισμό φοίτησης στα πλαίσια του προγράμματος Erasmus κυρίως λόγω του ότι έχει ευνοϊκό κλίμα, θάλασσα και ήλιο. Στη συνέχεια, φαίνεται ότι δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην κοινωνική ζωή του προορισμού, καθώς κράτησαν ουδέτερη στάση ως προς το ακαδημαϊκό επίπεδο του πανεπιστημίου. Παρόλα αυτά, οι μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί φοιτητές, δεν στάθηκαν στα πλεονεκτήματα της χώρας (ήλιος, άμμος, θάλασσα) αλλά επικεντρώθηκαν στην ακαδημαϊκή εξειδίκευση των διδασκόντων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Προχωρώντας στις προσδοκίες των φοιτητών, αναφέρθηκαν στη γνωριμία νέων ανθρώπων και του ελληνικού πολιτισμού, στην απόσταση από το σπίτι τους, στη βελτίωση των ακαδημαϊκών γνώσεων, στην απόκτηση νέων επαφών και γνωριμιών στον τομέα σπουδών στη γνωριμία με την ελληνική γλώσσα, στην εκμετάλλευση της υποτροφίας Erasmus, στην αναβίωση ενός διαφορετικού εκπαιδευτικού συστήματος. Όσον αφορά την οικονομική στήριξη των φοιτητών, 24 από αυτούς έλαβαν την επιχορήγηση Erasmus η οποία κυμαίνεται από 250 έως και 2.000 ευρώ μηνιαίως (στα πλαίσια υποτροφιών όπως του προγράμματος Marie Curie). Είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός ότι τα χρήματα που έλαβαν οι φοιτητές, είτε μέσω της υποτροφίας είτε μέσω οικονομικής βοήθειας από συγγενείς, αποτέλεσαν εισροή συναλλάγματος στη χώρα. Είναι λοιπόν, αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι η περιοχή της Θεσσαλίας ωφελήθηκε οικονομικά από την παραμονή των φοιτητών στη χώρα, ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα των σπουδών τους.

Σε δεύτερη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Καρνάβα 2017, με στόχους ίδιους με της προηγούμενης έρευνας, συμμετείχαν 21 φοιτητές από το WSC της Αμερικής, οι οποίοι παρακολούθησαν μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, στο Βόλο.

Παρατηρήθηκε ότι οι φοιτητές δεν είχαν παρόμοια εμπειρία εκπαιδευτικού τουρισμού και αποδείχθηκε ότι προτίμησαν να επισκεφθούν την Ελλάδα για το φυσικό της πλούτο, για την πολιτιστική κληρονομιά και το σημαντικότερο κίνητρο των φοιτητών ήταν να γνωρίσουν την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό και έπειτα το

φυσικό περιβάλλον καθώς και να γνωρίσουν νέους ανθρώπους. Επισκέφθηκαν το αρχαιολογικό μουσείο του Βόλου, του Διμηνίου και τη Λίμνη Κάρλα, στον Όλυμπο, στο Πήλιο και στη Σαντορίνη. Οι προσδοκίες των φοιτητών ήταν να γνωρίσουν νέο κόσμο, τον ελληνικό πολιτισμό, την ελληνική γλώσσα και να πάρουν την απόστασή τους από το σπίτι τους. Αναφορικά με το οικονομικό κομμάτι, οι περισσότεροι αξιοποίησαν τα δικά τους χρήματα για να υλοποιηθεί το ταξίδι τους στην Ελλάδα, ενώ έξι από αυτούς στηρίχθηκαν σε οικονομική ενίσχυση του πανεπιστημίου. Τέλος, στην αξιολόγηση που πραγματοποιήθηκε από τους φοιτητές Erasmus, προέκυψε ότι έμειναν αρκετά ευχαριστημένοι με τους καθηγητές και την ακαδημαϊκή κοινότητα, ενώ απογοητεύτηκαν με τις υποδομές, τις αίθουσες διδασκαλίας και τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό, όμως δήλωσαν ότι σκοπεύουν να επισκεφθούν ξανά τη χώρα και θα πρότειναν το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας σε άλλους φοιτητές. Τα δυο σημεία που επισήμαναν είναι η ελληνική φιλοξενία και το ελληνικό φαγητό.

Η Γαβριήλ (2016), σε έρευνα που πραγματοποίησε για να διαπιστώσει εάν οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας θεωρούν τον εκπαιδευτικό τουρισμό χρήσιμο και να καταγράψει τις απόψεις τους πάνω στο σχολικό και εκπαιδευτικό τουρισμό. Η Γαβριήλ χρησιμοποίησε ερωτηματολόγια για τους σκοπούς της έρευνάς της. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών πιστεύει πως οι εκπαιδευτικές εκδρομές συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με το περιβάλλον. Επίσης έδειξε ότι οι εκδρομές αυτές ενισχύουν τα κίνητρα, το ενδιαφέρον και τη γνώση των μαθητών. Τέλος, καταλήγει στο ότι υπάρχει διάθεση για την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος του εκπαιδευτικού τουρισμού και ότι ο τελευταίος μπορεί κάλλιστα να συμβάλλει στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία που ακολουθείται σε κάθε διπλωματική εργασία είναι διαφορετική. Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εργασίας, κρίθηκε κατάλληλο να ακολουθηθεί ποιοτική έρευνα, αφού το θέμα του εκπαιδευτικού τουρισμού στην πόλη της Λάρισας δεν βρέθηκε στη βιβλιογραφία. Επιλέχθηκε συνεπώς η ποιοτική έρευνα, αφού στοχεύει στην απάντηση ερωτημάτων όπως το «πώς» και το «γιατί», τη συλλογή πληροφοριών και επικεντρώνεται κυρίως σε κατανόηση θεμάτων κοινωνικού ενδιαφέροντος (Ιωσηφίδης, 2003).

Η ποιοτική έρευνα παρουσιάζει ποικιλία ορισμών και προσεγγίσεων και η εξέλιξή τους στο χρόνο είναι εμφανής. Οι Denzin & Lincoln (1994, 2000a, 2005), καταγράφουν τις αλλαγές στον ορισμό της ποιοτικής έρευνας και παρουσιάζουν τις μεταβολές στις αντιλήψεις γύρω από αυτήν. Αναλυτικότερα, την ορίζουν ως «μια πλαίσιοθετημένη δραστηριότητα (situated activity), η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο», αφού χρησιμοποιώντας συνεντεύξεις, φωτογραφίες και σημειώσεις δίνεται η ευκαιρία να μετατραπεί ο κόσμος σε μια σειρά αναπαράστασης του εαυτού. Ακολουθώντας την ποιοτική έρευνα, ο ερευνητής μπορεί να διεισδύσει στο κοινωνικό περιβάλλον του αντικειμένου μελέτης και βάζει τον εαυτό του στη θέση των ερωτηθέντων, προσπαθώντας να τους γνωρίσει καλύτερα (Κυριαζή, 1999).

Σύμφωνα με τον Hayes (1997), μετά από σύγκριση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας προκύπτει ότι ποιοτική θεωρείται μια έρευνα η οποία δεν εμπεριέχει αριθμητικά δεδομένα και μαθηματικούς υπολογισμούς.

Ένα από τα προβλήματα που προκύπτει είναι κατά πόσο η ποιοτική έρευνα είναι έγκυρη και μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη, αφού περιλαμβάνει την άμεση συμμετοχή του ερευνητή η οποία συνεπάγεται με την επιρροή του θέματος από τις αντιλήψεις, προκαταλήψεις, την ευαισθησία και το περιβάλλον του (Καδδά, 2017). Στην ποιοτική έρευνα συνεπώς, ο ερευνητής έρχεται σε θέση να περιγράψει τα αποτελέσματα με την καλύτερη δυνατή ακρίβεια, τόσο του ίδιου όσο και των ερωτηθέντων, έτσι ώστε να θεωρηθεί η έρευνα όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστη.

Πιο συγκεκριμένα, σχεδιάστηκαν συνεντεύξεις για τα τρία διαφορετικά focus group, τα οποία θα αναλυθούν στη συνέχεια. Οι συνεντεύξεις σχεδιάστηκαν με βάση προηγούμενες έρευνες οι οποίες αφορούν γενικότερα στον εκπαιδευτικό τουρισμό σε παγκόσμια κλίμακα.

5.1 ΣΤΟΧΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να απαντήσει στο ερευνητικό ερώτημα του κατά πόσο ο εκπαιδευτικός τουρισμός στην πόλη της Λάρισας μπορεί να αποτελέσει λόγο για την ανάπτυξη της. Στον όρο ανάπτυξη, περιλαμβάνεται κυρίως η οικονομική ανάπτυξη αλλά και η κοινωνική και η τουριστική. Είναι γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής μπορεί να επέλθει από την τουριστική ή και το αντίστροφο σε ορισμένες περιπτώσεις. Για αυτόν τον λόγο, επιλέχθηκε το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας, έτσι ώστε να αποκτηθούν και να παρουσιαστούν απτά αποτελέσματα. Τέλος, με τα αποτελέσματα της έρευνας μπορεί να δημιουργηθεί ένα πρώτο σχέδιο για τη βελτίωση και την ανάδειξη των δυνατών σημείων της πόλης έτσι ώστε να γίνει πόλος έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού.

5.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σύμφωνα με τον Robson (2007), υπάρχουν τρία είδη συνεντεύξεων, ανάλογα με το βαθμό δόμησης και τυποποίησης που θα επιλέξει ο ερευνητής. Έτσι προκύπτει η πλήρως δομημένη, η ημιδομημένη και η μη δομημένη. Στη συγκεκριμένη εργασία, η συνέντευξη μπορεί να θεωρηθεί ημιδομημένη, αφού οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες και δεν υπάρχει απολυτότητα στη σειρά των ερωτήσεων, μπορούν να προστεθούν ή να αφαιρεθούν ερωτήσεις και τέλος είναι πιθανό να προκύψει εμβάθυνση σε ένα συγκεκριμένο θέμα.

Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων σχεδιάστηκαν με βάση τα focus group που επιλέχθηκαν. Αρχικά, οι ομάδες στις οποίες απευθύνονται οι ερωτήσεις είναι τρεις,

- α.** Φορείς και υπεύθυνοι πολιτιστικών χώρων
- β.** Ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών μονάδων ή Ξενοδοχειακοί υπάλληλοι
- γ.** Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Οι ερωτήσεις της συνέντευξης είναι συνολικά έντεκα, με κάποιες από αυτές να απευθύνονται σε όλα τα focus group και κάποιες άλλες αποκλειστικά σε μια από τις ομάδες των ερωτηθέντων. Αυτό συνέβη διότι δεν είναι όλοι αρμόδιοι να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούν εκπαιδευτικά ζητήματα, όπως παραδείγματος χάριν οι ξενοδοχειακοί υπάλληλοι.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο εργασίας των ερωτώμενων όπου αυτό ήταν εφικτό, και διαδικτυακά για όσους από αυτούς αντιμετώπισαν δυσκολίες λόγω απόστασης ή λόγω των συνθηκών της πανδημίας COVID-19. Το διάστημα πραγματοποίησης των συνεντεύξεων ήταν από τον Ιούλιο του 2022 έως και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Τέλος, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκε έντυπο με τις ερωτήσεις καθώς και συσκευή ηχογράφησης των συμμετεχόντων μετά τη συγκατάθεσή τους.

5.2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΟΜΑΔΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ (FOCUS GROUP)

Όπως ήδη έχει αναφερθεί στην προηγούμενη ενότητα, τα focus group είναι τρία. Ο Krueger (1988) αναφέρθηκε στη μέθοδο των focus group ως μια συζήτηση που λαμβάνει χώρα προσεκτικά σε ασφαλές περιβάλλον και κινείται γύρω από ένα καθορισμένο ερευνητικό θέμα.

Τα τελευταία, προέκυψαν μετά από σκέψη και συζήτηση γύρω από το ερώτημα του ποιος είναι κατάλληλος να προσφέρει πληροφορίες σχετικά με τα ταξίδια και τις εκδρομές που πραγματοποιούνται στα πλαίσια εκπαιδευτικών δράσεων στην πόλη της Λάρισας.

Οι τρεις αυτές κατηγορίες, σχετίζονται άμεσα με τα βασικά ερωτήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας και είναι οι πλέον ικανές για να δώσουν απαντήσεις σε αυτά, για αυτό και επιλέχθηκαν. Αρχικά, οι φορείς της πόλης μπορούν να δώσουν απαντήσεις σχετικά με τα στοιχεία που ήδη υπάρχουν αναφορικά με τον εκπαιδευτικό τουρισμό καθώς και το στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ για την προώθηση της πόλης. Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι σε πολιτιστικούς χώρους μπορούν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τον αριθμό των μαθητών και φοιτητών που τα παρακολουθούν. Έπειτα, οι ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών μονάδων

είναι κατάλληλοι να αξιολογήσουν και να προσφέρουν στοιχεία για τη διάρκεια παραμονής των μαθητών στην πόλη, τον αριθμό αυτών που επισκέπτονται την πόλη της Λάρισας για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Τέλος, κρίθηκε απαραίτητο να κληθούν σε συνεντεύξεις και οι καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αφού είναι οι πλέον αρμόδιοι να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τη φύση των εκπαιδευτικών εκδρομών, τα κριτήρια επιλογής προορισμού, την προτίμηση σε αρχαιολογικούς χώρους και χώρους πολιτισμού και ούτω καθεξής.

5.3 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός στη χώρα μας πραγματοποιείται συνήθως σε δημοφιλή μέρη ή μεγάλα αστικά κέντρα τα οποία παρέχουν πληθώρα επιλογών σε πολιτιστικές δράσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα. Η πόλη της Λάρισας τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί και είναι σε θέση να υποδεχθεί μαθητές και φοιτητές στα πλαίσια εκπαιδευτικών δράσεων.

Σοβαρή είναι η έλλειψη στατιστικών στοιχείων τα οποία αφορούν στον αριθμό των μαθητών και φοιτητών οι οποίοι συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα και επισκέπτονται την πόλη της Λάρισας. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε έναυσμα για την πραγμάτωση της παρούσας εργασίας αφού η αξία του εκπαιδευτικού τουρισμού για την τοπική ανάπτυξη είναι ανεκτίμητη, αφού βοηθά την οικονομία της περιοχής και αναδεικνύει τα μνημεία και τον πολιτιστικό της πλούτο. Κρίθηκε επομένως σημαντικό, η ερευνήτρια να ασχοληθεί με το παρόν θέμα προκειμένου να αναδείξει τις δυνατότητες, τις ευκαιρίες αλλά και τις αδυναμίες της πόλης της Λάρισας και να αναζητήσει τρόπους προσέλκυσης εκπαιδευτικού τουρισμού.

5.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Είναι γεγονός ότι κάθε ερευνητής αντιμετωπίζει εμπόδια και περιορισμούς στην έρευνά του/της, αφού πρόκειται για μια συνεχή διεργασία που απαιτεί χρόνο, χώρο, κατάλληλα εργαλεία και εξοπλισμό. Οι περιορισμοί της παρούσας διπλωματικής έρευνας οφείλονται κυρίως σε μια παράμετρο που δεν υπήρχε μέχρι πρόσφατα καθώς η εργασία πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 2021 και ολοκληρώθηκε το 2022, σε μια περίοδο όπου παρατηρήθηκε η έξαρση της νόσου COVID-19. Η πανδημία έθεσε ορισμένα εμπόδια

στην έρευνα. Αρχικά, λόγω του εγκλεισμού και της μειωμένης λειτουργίας των βιβλιοθηκών, ήταν δύσκολη η δια ζώσης επίσκεψη σε βιβλιοθήκες και συνεπώς ο δανεισμός υλικού για το βιβλιογραφικό μέρος της έρευνας. Δυσκολίες ήρθαν επίσης στην επιφάνεια όταν πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, καθώς κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι αδυνατούσαν να πραγματοποιήσουν δια ζώσης συνεντεύξεις λόγω της επικινδυνότητας της πανδημίας. Επίσης, όσοι από αυτούς βρίσκονταν εκτός Λάρισας (όπως οι εκπαιδευτικοί από τους νομούς Μαγνησίας, Πιερίας και Τρικάλων) συμμετείχαν σε τηλεδιασκέψεις για την παραχώρηση των συνεντεύξεων. Τέλος, μια απρόσμενη δυσκολία της έρευνας ήταν το γεγονός ότι δεν υπήρξε συνεργασία για τη συμμετοχή στην έρευνα από ορισμένους εκπροσώπους ξενοδοχειακών μονάδων της πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

6.1 Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Η Λάρισα είναι μια πόλη που βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και ανήκει στην περιφερειακή ενότητα Θεσσαλίας. Οι κάτοικοί της σύμφωνα με την απογραφή του 2011 άγγιζαν τους 136.651. Σύμφωνα με τη μυθολογία, η νύμφη Λάρισα αφού έπεσε στον ποταμό Πηνειό και έχασε τη ζωή της, έδωσε το όνομά της στην πόλη. Η πόλη κατοικείται από τη νεολιθική εποχή (6^η χιλιετία) και ο λόφος του Φρουρίου όπως και η ακρόπολη κατοικούνται από την πρώιμη Εποχή του Χαλκού. Περίπου στα τέλη του 7^{ου} αιώνα, (αρχαϊκή εποχή), δημιουργήθηκε η πρωτεύουσα της Πελασγιώτιδας πάνω στην ακρόπολη. Η περιοχή αυτή, φημίζονταν για τις μεγάλες εκτάσεις που καλλιεργούνταν από γαιοκτήμονες οι οποίοι είχαν αιγοπρόβατα, βοοειδή και άλογα. Η σημασία των αλόγων στην πόλη της Λάρισας είναι εμφανής, αφού απεικονίζονται σε στοιχεία της τέχνης από την πρώιμη εποχή, και μέχρι σήμερα το άλογο αποτελεί επίσης το σύμβολο της πόλης που μπορεί κανείς να δει σε διάφορα σημεία της.

6.1.1 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Τμήμα της σκηνής του Ά Αρχαίου Θεάτρου ανακαλύφθηκε στις πρώτες ανασκαφές το 1910, ενώ το 1977 ξεκίνησε η συστηματική προσπάθεια για την αποκάλυψη του θεάτρου. Το θέατρο είχε χωρητικότητα περίπου 10.000 θεατών και χρησιμοποιήθηκε για θεατρικές ή μουσικές παραστάσεις και συνεδριάσεις της πόλης και της εκκλησίας, τη λεγόμενη αγορά. Στην πόλη έχει ανακαλυφθεί και ένα μικρότερο θέατρο, το Β' Αρχαίο Θέατρο του οποίου η κατασκευή χρονολογείται περί τον 1^ο αιώνα π.Χ. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως για θεατρικές παραστάσεις αλλά και για πνευματικές εκδηλώσεις όπως και για την πανθεσσαλική γιορτή «Ελευθέρια» για να τιμήσουν τον Ελευθέριο Δία (Ζούκας, 2008).

Την περίοδο 2019-2023, στα πλαίσια προγράμματος ΕΣΠΑ θα γίνει μια προσπάθεια για να προστατευτούν και να αποκατασταθούν το Α' και Β' Αρχαίο Θέατρο καθώς και άλλοι αρχαιολογικοί χώροι της Θεσσαλίας, έτσι ώστε να μπορέσουν να συμβάλλουν

στην τουριστική ανάπτυξη των περιοχών που βρίσκονται στην Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση της πολιτιστικής και τουριστικής διαδρομής του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Θεσσαλίας (ΠΕΠΘ).

Το Β' Αρχαίο Θέατρο είναι ανοιχτό σε ξεναγήσεις σχολείων και άλλων ομάδων ενώ σε αυτό πραγματοποιούνται και θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Αντίθετα, το Α' Αρχαίο Θέατρο, είναι μερικής επισκεψιμότητας, αφού δεν επιτρέπεται να καθίσει κανείς στα εδώλια και στο κοίλο διότι κατά καιρούς πραγματοποιούνται εργασίες για την κατάλληλη στερέωση και αποκατάστασή τους. Το τελευταίο έχει φιλοξενήσει ελάχιστες κοινωνικές εκδηλώσεις υψηλού κύρους, με ελάχιστους παρευρισκόμενους όπως αυτές φαίνονται παρακάτω (Ιστοσελίδα Α Αρχαίου Θεάτρου):

• Ολυμπιακή
Λαμπαδηδοδρομία “Αθήνα
2004”	• Χειμερινοί Ολυμπιακοί
αγώνες “Sochi 2014”
• 1ο Διεθνές συνέδριο Ιστορίας
και Πολιτισμού της
Θεσσαλίας	• Θεατρική παράσταση “Η
γυναίκα της Ζάκυθος”
• Ολυμπιακή
Λαμπαδηδοδρομία “Πεκίνο
2008”	• Γενική Συνέλευση
Σωματείου “Διάζωμα”
• Ολυμπιακή
Λαμπαδηδοδρομία “Λονδίνο
2012”	• Τελετή ορκωμοσίας νέου
Περιφερειακού συμβουλίου
Θεσσαλίας
• Συναυλία της Σοπράνο
Αναστασίας Ζαννή	• Θεατρική Παράσταση
“Βάκχες”
	• Θεατρική Παράσταση “Τα
αγάλματα περιμένουν

Εκτός από τα δυο θέατρα, στο κέντρο της πόλης βρίσκονται επίσης το Αρχαιολογικό Μουσείο «Γενί Τζαμί», η Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου ναός αφιερωμένος στον προστάτη και πρώτο Επίσκοπο της πόλης Άγιο Αχίλλειο καθώς και το Μπεζεστένι που ήταν η κλειστή υφασματαγορά που λειτούργησε το 15^ο αιώνα.

6.1.2 ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΙ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας

Το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας εγκαινιάστηκε το 2015 και φιλοξενεί τα εκθέματα από το παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο που στεγάζονταν στο «Γενί Τζαμί» και έκλεισε το 2012. Πρόκειται για ένα κτήριο μοντέρνας αρχιτεκτονικής που βρίσκεται έξω από την πόλη σε μια έκταση 54 στρεμμάτων στο λόφο του Μεζούρλου. Σε αυτό πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δράσεις, φιλοξενούνται μόνιμες αλλά και περιοδικές εκθέσεις, οργανώνει πολιτιστικές δράσεις (συναυλίες, προβολή ταινιών, σεμινάρια, συνέδρια και ημερίδες, εκπαιδευτικά προγράμματα) και είναι ανοικτό σε επισκέψεις σχολείων (Ιστοσελίδα Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας).

Μύλος του Παπά

Ο Μύλος του Παπά, ένας παλιός μύλος αλευριού ο οποίος λειτούργησε το 1893 κοντά στο κέντρο της πόλης θεωρείται ένα μουσείο που προβάλλει την πολιτιστική κληρονομιά της Λάρισας. Στο ισόγειο του Μύλου υπάρχει Μουσείο Σιτηρών και Αλεύρων το οποίο είναι επισκέψιμο. Στο χώρο του φιλοξενούνται διάφορες δράσεις στα μικρότερα κτήρια τις παλιές αποθήκες στις οποίες πραγματοποιούνται εργαστήρια εικαστικών τεχνών, μαθήματα μουσικής και κουκλοθέατρο. Στα μεγαλύτερα κτήρια εδρεύει η Δημοτική Σχολή Μπαλέτου με τη σκηνή μπαλέτου καθώς και το θεσσαλικό θέατρο με χωρητικότητα 150 ατόμων. Τους καλοκαιρινούς μήνες λειτουργεί και ο θερινός κινηματογράφος. Ο πολυχώρος του Μύλου έχει ως στόχο να αναδείξει την ιστορική πορεία του μύλου και τη βιομηχανική κληρονομιά της πόλης με προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά, ενήλικες, οικογένειες και φυσικά σχολεία (Ιστοσελίδα Δήμου Λαρισαίων).

Δημοτική Πινακοθήκη Λάρισας – Μουσείο Γ.Ι. Κατσίγρα

Ο Γ.Ι. Κατσίγρας το 1981 δώρισε την τεράστια συλλογή του που αποτελούνταν από 781 έργα ζωγραφικής, χαρακτικών και σχεδίων στο δήμο Λαρισαίων με μοναδική προϋπόθεση να ιδρυθεί μουσείο με την επωνυμία του, γεγονός που υλοποιήθηκε το 1983. Στη Δημοτική Πινακοθήκη, εκτός από τη μόνιμη συλλογή που μπορεί κανείς να επισκεφθεί, πραγματοποιούνται εργαστήρια καλλιτεχνικής φύσης (ζωγραφική, αγιογραφία, ψηφιδωτό και κεραμική) για ενήλικες και παιδιά, οργανώνονται εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές όλων των βαθμίδων, περιοδικές εκθέσεις ζωγραφικής, χαρακτικής και γλυπτικής.

Οργανώνονται επίσης μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα τα οποία περιλαμβάνουν ξεναγήσεις σε μαθητές αλλά και ενήλικες, με σκοπό την προσέγγιση της αισθητικής απόλαυσης, της καλλιτεχνικής παιδείας και της δημιουργικότητας.

Στο αμφιθέατρο με χωρητικότητα 260 ατόμων φιλοξενούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις, συναντήσεις, συνέδρια, ημερίδες και εκπαιδευτικά προγράμματα, θεατρικές και μουσικοχορευτικές παραστάσεις (Ιστοσελίδα Δημοτικής Πινακοθήκης).

Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας

Το Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας ιδρύθηκε το 1973 ως «Λαογραφική Εταιρεία» και λειτουργούσε σε αίθουσα στο Δημαρχείο της πόλης. Το 2009 μεταφέρθηκε σε καινούριο κτίριο, έργο του Υπουργείου Πολιτισμού, κοντά στο κέντρο της Λάρισας όπου και λειτουργεί έως σήμερα. Στο κτίριο αυτό υπάρχουν αίθουσες εκδηλώσεων, χώρους εκθέσεων και εκπαίδευσης καθώς και χώρους για το διοικητικό προσωπικό. Στο μουσείο βρίσκεται μόνιμη έκθεση αλλά και μικρότερες περιοδικές εκθέσεις.

Συνολικά ο αριθμός των μουσείων και των πολιτιστικών χώρων της Λάρισας είναι μεγάλος, αφού εκτός από τα σύγχρονα μουσεία που προαναφέρθηκαν υπάρχουν και οι εξής χώροι:

- Μουσείο Εθνικής Αντίστασης
- Στρατιωτικό Μουσείο Κτηνιατρικής Υπηρεσίας Στρατού
- Το μνημείο του Ιπποκράτη

6.2 ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ιδρύθηκε το 1984 με έδρα του το Βόλο. Σύμφωνα με το ιδρυτικό διάταγμα το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα:

- Τμήμα Γεωπονίας, Φυτικής, και Ζωικής Παραγωγής
- Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
- Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
- Τμήμα Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μετά το 1985 και την τροποποίηση του πρώτου διατάγματος, ιδρύθηκε και η Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, η Σχολή Επιστημών Παραγωγής (Τμήματα Γεωπονίας, Φυτικής/Ζωικής Παραγωγής, Τμήμα Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, και το Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών Βιομηχανίας). Επιπρόσθετα, προστέθηκαν σαν ανεξάρτητα τμήματα, η Ιατρική σχολή και το Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού.

Το τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας το οποίο ανήκει στη σχολή Επιστημών Υγείας αποτελεί το πρώτο τμήμα Βιοχημείας στην Ελλάδα και ιδρύθηκε το 2000.

Οι εγγεγραμμένοι προπτυχιακοί φοιτητές ανέρχονται το ακαδημαϊκό έτος 2017 - 2018 σε 13.854 και το εκπαιδευτικό προσωπικό σε 755, ο αριθμός των εγγεγραμμένων μεταπτυχιακών φοιτητών σε 2.347 και ο αριθμός των εγγεγραμμένων διδακτορικών φοιτητών ανήλθε σε 1.368, σύμφωνα με έρευνα της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Το έτος 2018-2019 το σύνολο των προπτυχιακών φοιτητών ανήλθε στους 14.777, οι μεταπτυχιακοί σε 3.216 και οι διδακτορικοί σε 1.390.

Το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020, ο αριθμός των προπτυχιακών φοιτητών στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας έφτασε τους 17.892, των μεταπτυχιακών τους 3.952 και τέλος των διδακτορικών άγγιξε τους 1.548 φοιτητές.

Πίνακας 9 Φοιτητές στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Έτος	Προπτυχιακοί Φοιτητές	Μεταπτυχιακοί Φοιτητές	Διδακτορικοί φοιτητές
2017-2018	13.854	2.347	1.368
2018-2019	14.777	3.216	1.390
2019-2020	17.892	3.952	1.548

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2020

Στην Ιατρική Σχολή του πανεπιστημίου Θεσσαλίας, το ακαδημαϊκό έτος 2017-2018 φοίτησαν 679 προπτυχιακοί φοιτητές ενώ την επόμενη χρονιά ο αριθμός τους αυξήθηκε σε 795. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές από 303 τη χρονιά 2017-2018, αυξήθηκαν σε 431 για το 2018-2019. Τέλος, αναφορικά με τους διδακτορικούς φοιτητές, ο αριθμός τους μειώθηκε σημαντικά αφού από 40 το 2017-2018, μειώθηκαν σε 6 τη χρονιά 2018-2019.

Πίνακας 10 Φοιτητές στην Ιατρική Σχολή-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Έτος	Προπτυχιακοί Φοιτητές	Μεταπτυχιακοί Φοιτητές	Διδακτορικοί φοιτητές
2017-2018	679	303	40
2018-2019	795	431	6

Πηγή: έκθεση αυτοαξιολόγησης Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2019

Πίνακας 11 Φοιτητές στο Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Έτος	Προπτυχιακοί Φοιτητές	Μεταπτυχιακοί Φοιτητές	Διδακτορικοί φοιτητές
2013-2014	477	104	25
2014-2015	531	105	30

Πηγή: αυτοαξιολόγηση Τμήμα Βιοχημείας και βιοτεχνολογίας, 2016

6.2.1 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Το τμήμα Ιατρικής διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις στην περιοχή Βιόπολις στις οποίες περιλαμβάνονται εργαστήρια προκλινικών μαθημάτων, αίθουσες, αμφιθέατρο, διοικητικές υπηρεσίες και Ιατρική βιβλιοθήκη. Η Βιόπολις βρίσκεται δίπλα από το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο της Λάρισας (ΠΓΝΛ) όπου και γίνεται η πρακτική άσκηση των φοιτητών. Τα μαθήματα πραγματοποιούνται τόσο στα κτίρια της Βιόπολις όσο και στο κτίριο της Ιατρικής που βρίσκεται στο κέντρο της πόλης στην πρώην κλινική Κατσίγρα. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ιδρύθηκε και λειτουργεί εκπαιδεύοντας φοιτητές στην πόλη όπου άσκησε το επάγγελμα του ιατρού, και ετάφη ο πατέρας της Ιατρικής, Ιπποκράτης.

Το πρώην ΤΕΙ Θεσσαλίας βρίσκεται 4 χιλιόμετρα δυτικά του κέντρου της Λάρισας με συνολική έκταση εγκαταστάσεων 1.200 στρέμματα. Διαθέτει αμφιθέατρο τελετών, βιβλιοθήκη, φοιτητικές εστίες, αθλητικές εγκαταστάσεις, αγρόκτημα, αίθουσες διδασκαλίας και εργαστήρια.

6.3 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Η πόλη της Λάρισας εκτός από τα πανεπιστήμια, διαθέτει και υποδομές οι οποίες είναι ικανές να φιλοξενήσουν διάφορα είδη τουρισμού. Η πόλη έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει τουρίστες από όλη την Ελλάδα, αφού βρίσκεται στο κέντρο της χώρας. Η πρόσβαση στην πόλη μπορεί να γίνει οδικώς αφού βρίσκεται «πάνω» στο εθνικό οδικό δίκτυο που συνδέει τη χώρα από την Αθήνα έως και τη Θεσσαλονίκη. Οι εισερχόμενοι τουρίστες που ταξιδεύουν αεροπορικώς, μπορούν και εκείνοι να φτάσουν στη Λάρισα μέσω του οδικού ή του σιδηροδρομικού δικτύου. Κατά τους θερινούς μήνες είναι δυνατή και η πρόσβαση από το αεροδρόμιο της Αγχιάλου το οποίο βρίσκεται σε απόσταση 68 χιλιομέτρων από την πόλη.

Αναφορικά με τη διαμονή, η Λάρισα διαθέτει 20 ξενοδοχειακές μονάδες καθώς και Airbnb στο κέντρο της πόλης αλλά και στα περίχωρα. Πιο συγκεκριμένα μετά από έρευνα του του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και προβλέψεων, προέκυψε ότι στο νομό Λάρισας βρίσκονται 1.466 δωμάτια ξενοδοχείων.

Στην πόλη υπάρχουν επίσης δυο κολυμβητήρια (κλειστό και ανοιχτό), κλειστά γυμναστήρια, αθλητικά κέντρα, ανοιχτά στάδια, γυμναστήρια, αίθουσα βαρέων αθλημάτων κλειστά γήπεδα καλαθοσφαίρισης και γήπεδα ποδοσφαίρου. Στις εγκαταστάσεις αυτές, πραγματοποιούνται συχνά αθλητικές διοργανώσεις και διεθνείς αγώνες.

Αδιαμφισβήτητα, τη Λάρισα διακρίνει πολυπληθής και νεανική κινητικότητα καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και διαθέτει καταστήματα και επιχειρήσεις εστίασης και διασκέδασης.

Η πόλη διαθέτει ποικιλία πολιτιστικών συλλόγων και πραγματοποιεί πολιτιστικές εκδηλώσεις, συναντήσεις, μουσικοχορευτικές παραστάσεις και ειδικά γεγονότα. Φιλοξενεί επίσης μεγάλο αριθμό συνεδρίων, συναντήσεων εμπορικού χαρακτήρα και κλαδικών γεγονότων (Δέφνερ κ.ά., 2015).

Η πόλη βρίσκεται αρκετά κοντά στις υπόλοιπες πόλεις του νομού, αφού είναι σε απόσταση περίπου μιας ώρας από την κάθε μια. Αυτό, δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να μην περιοριστούν στη Λάρισα αλλά να μπορέσουν να επισκεφθούν και άλλα εντυπωσιακά μέρη όπως για παράδειγμα τα Μετέωρα, η Λίμνη Πλαστήρα ή και το Πήλιο.

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς ότι η Λάρισα είναι μια πόλη που με σωστή διαχείριση μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης όχι μόνο εκπαιδευτικού αλλά και άλλων ειδικών μορφών τουρισμού.

6.4 ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, από τη στιγμή που η πόλη της Λάρισας διαθέτει ένα πακέτο προνομίων το οποίο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων πανεπιστήμια με σημαντική δράση, ξενοδοχειακές μονάδες, μουσεία και αρχαιολογικά μνημεία, βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και πάνω στο εθνικό οδικό δίκτυο, έχει μικρή

απόσταση από τις υπόλοιπες πόλεις της Θεσσαλίας αλλά και τη θάλασσα, μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού.

Ήδη το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το τμήμα Ιατρικής, σε συνεργασία με το Δήμο Λαρισαίων, την Περιφέρεια Θεσσαλίας και τον Ιατρικό σύλλογο, καθώς και σύλλογο που ιδρύθηκε για να προωθεί την Ιπποκρατική ιδέα, αποφάσισαν να αναδείξουν την παράδοση και το πνεύμα του Ιπποκράτη στην πόλη αλλά και σε όλη την Ελλάδα. Από το 2015 έχει συναφθεί συνεργασία και διοργανώθηκαν εκδηλώσεις και ποικίλες πολιτιστικές δραστηριότητες έτσι ώστε να αναδειχθεί η Λάρισα ως η πόλη του Ιπποκράτη. Επιπλέον, η Ιατρική Σχολή συνεργάζεται με το Διεθνές Ιπποκράτειο ίδρυμα στην Κω το οποίο καταβάλει προσπάθεια για τη συμμετοχή των ομίλων και συλλόγων που σχετίζονται με τον Ιπποκράτη, από χώρες όλου του κόσμου όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Κίνα και η πόλη του Μονπελιέ στη Γαλλία. Στα πλαίσια της εξωστρέφειας του πανεπιστημίου, το τελευταίο έχει τη δυνατότητα να αναδείξει την πόλη της Λάρισας η οποία είναι μια πόλη με ισχυρή οικονομική παρουσία, φυσικό περιβάλλον, ιστορία. Με προγράμματα και συνεργασίες όπως η παραπάνω, δίνεται μια ευκαιρία στη Λάρισα να προσελκύσει εκπαιδευτικό τουρισμό από την Ευρώπη και τον κόσμο.

Στην έρευνα που θα ακολουθήσει, θα γίνει προσπάθεια να εξεταστεί με ποιο τρόπο μπορεί η Λάρισα να προσελκύσει εκπαιδευτικό τουρισμό, με βάση τις υποδομές και τις δυνατότητές της καθώς και θα προκύψουν τα περιθώρια βελτίωσης που μπορούν να δώσουν θετικό πρόσημα τόσο στα πανεπιστήμια όσο και στην οικονομία της πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας. Ο πληθυσμός του δείγματος αποτελούνταν από δεκαπέντε ερωτηθέντες που προέρχονται από τον ακαδημαϊκό χώρο, τουριστικά γραφεία, τοπική αυτοδιοίκηση, πολιτιστικούς χώρους και μουσεία καθώς και ξενοδοχειακές μονάδες. Από αυτούς οι πέντε ήταν άνδρες και οι επτά γυναίκες.

Αναλυτικότερα, ερωτήθηκαν τρία άτομα από μουσεία και πολιτιστικούς χώρους της Λάρισας, τρία από την τοπική αυτοδιοίκηση και το Δήμο Λαρισαίων -εκ των οποίων δύο αιρετοί και ένας προϊστάμενος διεύθυνσης Επιχειρησιακού Σχεδιασμού. Έπειτα, τέσσερις καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τους νομούς Μαγνησίας, Τρικκαίων, Καρδίτσας και Πιερίας και τέλος πέντε στελέχη τουριστικών γραφείων καθώς και ξενοδοχειακών μονάδων της Λάρισας.

Οι ερωτήσεις στις οποίες υποβλήθηκαν οι ερωτηθέντες ήταν έντεκα από τις οποίες οι έξι ήταν κοινές για όλες τις ομάδες εστίασης ενώ υπήρχαν ερωτήσεις που στόχευαν αποκλειστικά σε μια ή δυο ομάδες εστίασης ανάλογα με το αντικείμενο της καθεμίας. Η συνέντευξη βασίστηκε στην απάντηση ερωτημάτων που σχετίζονταν με την επαρκή εξασφάλιση πόρων για την πόλη, τα δυνατά σημεία της πόλης, τους παράγοντες επιλογής των χώρων επίσκεψης στα πλαίσια εκπαιδευτικών δράσεων, την προέλευση των φοιτητών και μαθητών, και την πολιτιστική εικόνα της πόλης και κατά πόσο μπορεί να προσελκύσει εκπαιδευτικό τουρισμό.

Στην πρώτη ερώτηση της συνέντευξης που αφορά τα δυνατά σημεία της πόλης που μπορούν να προσελκύσουν εκπαιδευτικό τουρισμό, παρατηρήθηκε μοτίβο απαντήσεων από τους περισσότερους ερωτηθέντες. Η πλειοψηφία αναφέρθηκε στη γεωγραφική θέση της πόλης ως το πιο δυνατό σημείο το οποίο ευθύνεται για την προσέλκυση εκπαιδευτικού τουρισμού. Οι ερωτηθέντες επεσήμαναν ότι πόλη της Λάρισας βρίσκεται στην κεντρική Ελλάδα γεγονός που της επιτρέπει την εύκολη σύνδεση με τους λοιπούς νομούς της Θεσσαλίας, αλλά και τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα αφού βρίσκεται πάνω στο οδικό δίκτυο της χώρας. Στις απαντήσεις τους για τα

δυνατά σημεία της Λάρισας εμφανίστηκε επίσης η σημαντικότητα της ιστορίας της σε συνδυασμό με την εγγύτητα της πόλης στον Όλυμπο ο οποίος πρόσφατα εντάχθηκε και στα μνημεία της UNESCO.

Η υπεύθυνη του Λαογραφικού Μουσείου της πόλης τόνισε ότι «Υπάρχουν τόποι σε κοντινές αποστάσεις όπως τα Μετέωρα και το Πήλιο, που συνδέονται με την ιστορία της περιοχής και μπορεί κανείς να τις επισκεφθεί συνδυάζοντας την ψυχαγωγία με την απόκτηση γνώσεων και τη σύνδεση με την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής».

Έπειτα, πάνω από τους μισούς σχολίασαν την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης, το μεγάλο αριθμό των μουσείων καθώς και την περιοχή του Φρουρίου όπως και το Α' και Β' Αρχαίο Θέατρο που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης.

Η απόλυτη πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων όπως προαναφέρθηκε, σχολίασε τα στοιχεία που σχετίζονται με την πολιτιστική δομή της πόλης και τον μεγάλο αριθμό μουσείων της Λάρισας, το Διαχρονικό, το Λαογραφικό Μουσείο, τη Δημοτική Πινακοθήκη, υπογραμμίζοντας τη μοναδικότητα του μουσείου της Στρατιωτικής Κτηνιατρικής Υπηρεσίας όπως και του μουσείου κούκλας «Τιριτόμπα» όπως και το γεγονός ότι η Δημοτική Πινακοθήκη της Λάρισας είναι η δεύτερη μεγαλύτερη σε όλη τη χώρα. Το δίκτυο πεζοδρόμων και οι δρόμοι μειωμένης κυκλοφορίας, οι δενδροφυτεύσεις είναι επίσης στοιχεία που ανέφεραν οι ερωτηθέντες τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στην προσέγγιση τουριστών.

Τέλος εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης σημείωσε ότι «η επίσκεψη των χώρων πολιτισμού σε μια σύγχρονη βιώσιμη πόλη όπως η Λάρισα αποτελεί αξία για την οποία είναι».

Αναφορικά με το κατά πόσο ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι ικανός να εξασφαλίσει ικανοποιητικούς πόρους στις ξενοδοχειακές μονάδες της πόλης, οι ξενοδοχειακοί υπάλληλοι ανέφεραν ότι παρέχει ικανοποιητικούς αλλά όχι επαρκείς πόρους για την ανάπτυξη της πόλης. Τονίστηκε όμως το γεγονός ότι υπάρχει προοπτική ανάπτυξης, αφού η Λάρισα ως πόλη της κεντρικής Ελλάδας με τόσο πολιτιστικό πλούτο θα

μπορούσε να βελτιώσει την οικονομία της μέσω του εκπαιδευτικού τουρισμού είτε μαθητικού, είτε φοιτητικού ή και συνεδριακού.

Αντίστοιχα στην ίδια ερώτηση, οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως και οι υπεύθυνοι μουσείων, ανέφεραν ότι η Λάρισα είναι γνωστή και ως «η πόλη του καφέ» και της διασκέδασης, οπότε σε συνδυασμό με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρονται κατά καιρούς από τα μουσεία, τους πολιτιστικούς χώρους αλλά και το Δήμο Λάρισας, θα μπορούσε να συμβάλλει περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, φυσικά με την κατάλληλη οργάνωση και προετοιμασία.

Όταν ερωτήθηκαν κατά πόσο ο εκπαιδευτικός τουρισμός συμβάλει πραγματικά στη βιωσιμότητα της πόλης, οι συνεντευξιαζόμενοι παρουσίασαν απόκλιση στις απαντήσεις τους αφού κάποιοι απάντησαν ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη βιωσιμότητα της πόλης, μέσω των εκπαιδευτικών εκδρομών των σχολείων και των προγραμμάτων Erasmus. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες ήταν διστακτικοί για το εάν ο εκπαιδευτικός τουρισμός με βάση τα μέχρι στιγμής δεδομένα, συμβάλλει πραγματικά στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης, τονίζοντας όμως ότι υπάρχει προοπτική επί του θέματος.

Όπως ανέφερε αιρετός εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης «Μετά την πανδημία παρατηρήθηκε αύξηση των επισκέψεων στο Δημαρχείο της πόλης, αφού την αίθουσα Δημοτικού Συμβουλίου από προγράμματα φοιτητών Erasmus αλλά και μαθητών σχολείων. Είναι κάτι που γίνεται σιγά σιγά συνήθεια».

«Η Λάρισα είναι μια πόλη η οποία λόγω της ύπαρξης του πανεπιστημίου Θεσσαλίας και της Ιατρικής σχολής αλλά και της ύπαρξης των μεγάλων κέντρων αποκατάστασης μπορεί μέσω του εκπαιδευτικού τουρισμού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων να δημιουργήσει προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πόλης» όπως ανέφερε ο προϊστάμενος διεύθυνσης Επιχειρησιακού Σχεδιασμού του Δήμου Λάρισας.

Στο ερώτημα για την προέλευση των μαθητών και φοιτητών που επισκέπτονται την πόλη, οι απαντήσεις κινήθηκαν ως εξής. Η πόλη της Λάρισας είναι μια προσβάσιμη πόλη, αφού βρίσκεται στο κέντρο της χώρας, και η πρόσβαση σε αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε οδικώς είτε μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου. Αναφέρθηκε

επίσης ως αρνητικό σημείο η έλλειψη του αεροδρομίου, παρόλα αυτά όσοι μαθητές και φοιτητές προέρχονται από το εξωτερικό, χρησιμοποιούν το αεροδρόμιο Μακεδονία και στη συνέχεια φθάνουν στη Λάρισα με τους δυο προαναφερθείς τρόπους.

Σύμφωνα με τους εκπροσώπους των τουριστικών γραφείων καθώς και τους ξενοδόχους, οι περισσότεροι μαθητές προέρχονται από την ευρύτερη περιφέρεια Θεσσαλίας και πιο συγκεκριμένα από το νομό Καρδίτσας, Τρικάλων, Πιερίας και Μαγνησίας. Οι μαθητές παρακολουθούν κύκλους εκπαιδευτικών προγραμμάτων οι οποίοι σύμφωνα με τους υπεύθυνους μουσείων και πολιτιστικών χώρων της πόλης πραγματοποιούνται όχι μόνο σε ημερήσια βάση αλλά και σε χρονικά διαστήματα της τάξης των τριών με έξι εβδομάδων. Συνεπώς, υπάρχουν σχολεία τα οποία επισκέπτονται την πόλη της Λάρισας περισσότερες από μια φορές, στα πλαίσια τέτοιων εκπαιδευτικών δράσεων. Υπάρχουν παρόλα αυτά και περιπτώσεις σχολείων από όλες τις περιοχές της Ελλάδας, ακόμα και από πιο μακρινές πόλεις όπως η Αθήνα, τα Ιωάννινα, η Πάτρα ή και η Κρήτη, που πραγματοποιούν σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές στη Λάρισα, με σκοπό να επισκεφθούν μουσεία, μνημεία και πολιτιστικούς χώρους.

Στην επόμενη ερώτηση η οποία αφορά στη διάρκεια παραμονής των μαθητών στην πόλη της Λάρισας υπήρξε διαχωρισμός σε δυο περιπτώσεις. Αφενός ορισμένα σχολεία που βρίσκονται στην περιφέρεια Θεσσαλίας πραγματοποιούν επισκέψεις μονοήμερες ή διήμερες, αφού βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση από τη Λάρισα. Αφετέρου όπως προαναφέρθηκε, τα σχολεία που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από την πόλη, προγραμματίζουν τη διαμονή τους σε δύο, τρεις μέχρι και έξι ημέρες, στα πλαίσια εκπαιδευτικών δράσεων και σεμιναρίων, συνήθως όμως συνδυάζοντας και παράλληλες επισκέψεις σε άλλες περιοχές της Θεσσαλίας ή και σε πολιτιστικές διαδρομές όπως τα Μετέωρα.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, οι ερωτηθέντες έκριναν ότι ένα διάστημα δύο έως τεσσάρων ημερών είναι αρκετές έτσι ώστε να υπάρχει αρκετός χρόνος για συμμετοχή σε εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις αλλά παράλληλα και ψυχαγωγία των μαθητών και φοιτητών.

Στην ερώτηση που αναφέρεται στα κριτήρια επιλογής των μουσείων και των χώρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος οι εκπαιδευτικοί που ερωτήθηκαν, εστίαστηκαν στο ιστορικό αλλά και πολιτισμικό ενδιαφέρον. Επίσης αναφέρθηκαν στο γεγονός ότι η Λάρισα βρίσκεται κοντά στην περιοχή των σχολείων τους οπότε και την επιλέγουν. Επιπρόσθετα, υπάρχουν ορισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα που συνάδουν με το ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων και τα μαθήματά τους, οπότε λειτουργούν ως κριτήριο επιλογής των χώρων που επισκέπτονται. Για παράδειγμα στα πλαίσια του μαθήματος της ιστορίας, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί επίσκεψη στο Α' και Β' Αρχαίο Θέατρο της πόλης όπου οι μαθητές θα γνωρίσουν τη δομή των θεάτρων, θα μάθουν ιστορικά στοιχεία για τη χρήση τους στην αρχαιότητα και τις παραστάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο χώρο. Επιπρόσθετα, η Δημοτική Πινακοθήκη της πόλης, προσφέρει σε μαθητές και φοιτητές τη δυνατότητα μέσω των εκθέσεων τους και μέσω μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων να γνωρίσουν περισσότερα για τις τέχνες και τα διάφορα κινήματα.

Αναφορικά με το εάν η πόλη έχει την ίδια πολιτιστική εικόνα με αυτή των προηγούμενων δεκαετιών, οι ερωτηθέντες απάντησαν ομόφωνα ότι η πολιτιστική εικόνα της πόλης έχει παρουσιάσει θεμελιώδεις αλλαγές και έχει αναβαθμιστεί τις τελευταίες δεκαετίες. Αρχικά, σημειώθηκε ότι μετά τη δεκαετία του 70 αναπτύχθηκαν πολλές πολιτιστικές δράσεις. Η δημιουργία του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου και η λειτουργία των λεσχών πολιτισμού του Δήμου ήταν ένα αρχικό βήμα όμως σύμφωνα με τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης «μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 έλειπαν οι βασικές υποδομές».

Έτσι, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, στην πόλη πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα όπως η μεταφορά του Διαχρονικού Μουσείου από το τζαμί στα νέα κτίρια στο λόφο του Μεζούρλου και η μεταφορά του Λαογραφικού Μουσείου στο νέο κτίριο στην περιοχή του Σταθμού, η αξιοποίηση του Μύλου του Παπά ως πολυχώρο πολιτισμού και η ανάδειξη του Αρχαίου Θεάτρου.

Οι ξενοδοχειακοί υπάλληλοι και οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης αναφέρθηκαν και στη βελτίωση της εικόνας της πόλης, με την αναβάθμιση των περιοχών του Φρουρίου, την πεζοδρόμηση της πόλης, τη δημιουργία ποδηλατοδρόμων

όπως και την εισαγωγή περισσότερου πρασίνου στο κέντρο της Λάρισας. Σύμφωνα με την υπεύθυνη του Λαογραφικού Μουσείου, «η πόλη με αυτές τις αλλαγές έρχεται πιο κοντά στους νέους ανθρώπους και τους παρακινεί να ενδιαφερθούν για την πολιτιστική της κληρονομιά».

Αδιαμφισβήτητα λοιπόν, η Λάρισα παρουσιάζει μια τελείως διαφορετική εικόνα από αυτή των δεκαετιών του 1970 και 1980, με περισσότερους χώρους πολιτισμού.

Στην ερώτηση για τις αλλαγές που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν στο πρόγραμμα που ακολουθούν σχολεία και πανεπιστήμια κατά την επίσκεψή τους στην πόλη, οι ερωτηθέντες εξέφρασαν τον προβληματισμό τους αναφορικά με το κατά πόσο οι μαθητές και φοιτητές που επισκέπτονται τη Λάρισα έχουν μια πλήρη εικόνα της ιστορίας και του πολιτισμού της. Η πόλη έχει συνδεθεί με στοιχεία σύγχρονης πολιτιστικής κληρονομιάς, με το θεσσαλικό θέατρο, την ποδοσφαιρική ομάδα, τις πολλές καφετέριες, όμως είναι αμφίβολο ότι όσοι μαθητές επισκέπτονται την πόλη γνωρίζουν ότι πρόκειται για μια πόλη 2.500 ετών, μια από τις παλαιότερες περιοχές της χώρας, όπου σώζονται και σημαντικά στοιχεία της περιόδου.

Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι είναι σημαντική και απαραίτητη η σωστή προετοιμασία όσων σκοπεύουν να επισκεφθούν την πόλη πως αντιλαμβάνονται ότι έρχονται σε μια περιοχή με μεγάλη ιστορία κέντρο δημοκρατίας, την πόλη του Ιπποκράτη, πολύ κοντά στην Αρχαία Φθία. Μέσα από μύθους και βιβλία, μπορούν οι μαθητές και φοιτητές να προγραμματίσουν τις επισκέψεις τους και να γνωρίσουν τους τόπους και την ιστορία που περιγράφεται σε αυτά.

Καλό θα ήταν να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των φορέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της εκπαιδευτικής κοινότητας, έτσι ώστε να διαμορφωθούν τα κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα με τη σωστή καθοδήγηση.

Εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην ερώτηση για τις δραστηριότητες που συμμετέχουν οι μαθητές και φοιτητές εκτός των επισκέψεων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους απάντησε ότι «Πρόκειται για μια ζωντανή πόλη, είναι δυνατή η συμμετοχή τους σε πολιτιστικά δρώμενα, φεστιβάλ, μουσική, σημεία που βρίσκονται

οι νέοι άνθρωποι και ανταλλάσσουν ιδέες. Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας η πόλη κινείται σε γρήγορους ρυθμούς, νέος κόσμος κυκλοφορεί, οπότε όσοι επισκέπτονται την πόλη θέλουν να γίνουν μέρος αυτής της καθημερινότητας».

Εκπαιδευτικός του νομού Μαγνησίας εστίασε την απάντησή της στο ότι μια ομάδα μαθητών και φοιτητών που επισκέπτονται την πόλη της Λάρισας, δεν πρέπει να στέκονται μόνο στα αρχαιολογικά και πολιτιστικά στοιχεία της, αλλά να γνωρίζουν την καθημερινότητα, τον τρόπο ζωής και την κουλτούρα μιας πόλης. Άρα το πρόγραμμα που ακολουθούν τα σχολεία θα πρέπει να περιέχει στοιχεία που θα επιτρέψουν στους μαθητές να βγάλουν συμπεράσματα για τη Λάρισα η οποία είναι μια πόλη του κάμπου και κατά κύριο λόγο το εισόδημα των κατοίκων της προέρχεται από αγροτικές εργασίες.

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε στις αλλαγές που θα πρότεινε κανείς έτσι ώστε η Λάρισα να γίνει πόλος έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού. Ένας από τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης της πόλης αναφέρθηκε στο γεγονός ότι λείπει από την πόλη η διαμόρφωση ενός ενιαίου στρατηγικού σχεδίου, το οποίο θα μπορούσε να συμβάλει στην προσέλκυση εκπαιδευτικού τουρισμού.

Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, με τη συνεργασία φορέων, πολιτικών παρατάξεων, ξενοδόχων, του πανεπιστημίου Θεσσαλίας, εκπρόσωπων μουσείων, της τοπικής αυτοδιοίκησης θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας πολιτιστικός χάρτης που θα αναδείκνυε τα χαρακτηριστικά και τα στρατηγικά πλεονεκτήματα της πόλης και θα διαμόρφωνε ένα τουριστικό προϊόν με ενιαία αντίληψη. Αναφέρθηκε επίσης το παράδειγμα της πολιτιστικής διαδρομής με ποδήλατα, αφού η Λάρισα έχει πλέον αναπτύξει δίκτυο ποδηλατοδρόμων καθώς και πεζοδρόμων.

Στη συγκεκριμένη ερώτηση επισημάνθηκε επίσης η έλλειψη διάδοσης της πληροφορίας ως αρνητικό σημείο της πόλης αφού πολλοί δε γνωρίζουν τον πραγματικό αριθμό μουσείων και πολιτιστικών χώρων, των δράσεων που πραγματοποιούνται σε αυτά καθώς και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και πολλά άλλα δρώμενα.

Η λύση που προτάθηκε ήταν ο διαμοιρασμός φυλλαδίων, η καλύτερη χρήση των ιστοσελίδων των φορέων, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης καθώς και ένα λογότυπο που θα εκφράζει την πολιτιστική και όχι μόνο ταυτότητα της πόλης.

Μια άλλη πρόταση που προέκυψε στη συνέντευξη μιας εκπαιδευτικού ήταν *οι οργανωμένες ξεναγήσεις σε όλα τα σημαντικά σημεία της πόλης ξεκινώντας από τα σιντριβάνια τα οποία δείχνουν τη ροή του Πηνειού, φθάνοντας στο Αρχαίο Θέατρο και έπειτα γυρνώντας όλα τα άλλα πολιτιστικά μνημεία της πόλης.*

Στην ερώτηση για το εάν τηρείται κάποιο αρχείο των μαθητών που επισκέπτονται τη Λάρισα και εάν παρατηρείται διαφοροποίηση στους αριθμούς των τελευταίων χρόνων, οι απαντήσεις των ξενοδοχειακών υπαλλήλων ήταν αρνητικές, αφού όσοι ερωτήθηκαν δεν τηρούν κάποιο αρχείο αποκλειστικά για τους μαθητές και φοιτητές που επισκέπτονται την πόλη. Ανάφεραν ότι το αρχείο είναι συνολικό για όλους τους επισκέπτες και ότι δε συνηθίζουν να διατηρούν στοιχεία από τους επισκέπτες τους. Το ίδιο ισχύει και για την τοπική αυτοδιοίκηση, αφού δεν καταγράφεται κάπου ο αριθμός των επισκεπτών με κίνητρα εκπαιδευτικού τουρισμού. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, αυτό είναι απόρροια της προαναφερθείσας έλλειψης μιας συντονισμένης προσπάθειας από το σύνολο των φορέων.

Σε αντίθεση με τις ξενοδοχειακές μονάδες της πόλης, οι πολιτιστικοί χώροι διατηρούν αρχεία και με βάση των κρατήσεων παρατηρούν τον αριθμό των σχολείων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που πραγματοποιούν επισκέψεις σε αυτά.

Τα πανεπιστήμια επισκέπτονται τα μουσεία με βάση τα προγράμματα σπουδών τους και με οδηγό το ωρολόγιο πρόγραμμα, προγραμματίζουν την επίσκεψή τους. Οι υπεύθυνες του Λαογραφικού Μουσείου και της Δημοτικής Πινακοθήκης ανέφεραν ότι ιδιαίτερα μετά το πέρας της πανδημίας όλο και περισσότερα σχολεία εκφράζουν ενδιαφέρον για την πληθώρα εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρονται και πολλές φορές δυστυχώς δεν προλαβαίνουν να εξασφαλίσουν θέση σε δράσεις λόγω της μεγάλης εκδήλωσης ενδιαφέροντος.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός ότι όλοι οι ερωτηθέντες σημείωσαν ότι η πανδημία της COVID-19, δημιούργησε κωλύματα στις εκπαιδευτικές επισκέψεις, αφού τα σχολεία και οι πολιτιστικοί χώροι παρέμειναν κλειστοί για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Οπότε και οι απαντήσεις τους βασίζονται στα δεδομένα της μετά COVID εποχής με ελάχιστες αναδρομές στα έτη πριν το 2019.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην τελευταία ενότητα της εργασίας θα γίνει προσπάθεια να συγκεντρωθούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν μετά από βιβλιογραφική ανάλυση και ποιοτική έρευνα, καθώς και μια πρώτη αποτύπωση των προτάσεων σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας.

Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της εργασίας προκύπτει ότι η Λάρισα είναι μια πόλη με πλούσια πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά. Μέσα από τα μουσεία και τους πολιτιστικούς χώρους καθώς και τα εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις που προσφέρονται σε αυτά, η πόλη δίνει την ευκαιρία σε μαθητές και φοιτητές να γνωρίσουν την ιστορία και τη σημαντικότητα της.

Άλλο ένα στοιχείο που επικράτησε ως συγκριτικό πλεονέκτημα της Λάρισας στις απαντήσεις των συνεντεύξεων ήταν η γεωγραφική και χωροταξική θέση της πόλης, με τους ερωτηθέντες να την τοποθετούν στο κέντρο της Ελλάδας και ταυτόχρονα σε απόσταση αναπνοής από άλλους τόπους ιστορικής σημασίας όπως ο Όλυμπος, το Πήλιο και τα Μετέωρα. Στο σημείο αυτό, ένας ικανοποιητικός αριθμός απαντήσεων περιελάμβανε τη σύνδεση της πόλης με πολιτιστικές διαδρομές στις περιοχές αυτές, έτσι ώστε να συνδυαστεί η εκμάθηση της ιστορίας τους με την ψυχαγωγία και τη γνωριμία νέων τόπων και διαδρομών.

Όσον αφορά την πολιτιστική εικόνα της Λάρισας, η απόλυτη πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων αναφέρθηκε στα μουσεία της ως απομεινάρια πολιτισμού και ιστορίας. Ο μεγάλος αριθμός των μουσείων επιτρέπει σε μαθητές και φοιτητές να γνωρίσουν τα αρχαιολογικά, λαογραφικά και σύγχρονα στοιχεία της Λάρισας, μιας πόλης με ιστορία 2.500 ετών. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα τόνισαν την τεράστια σημασία των χώρων πολιτισμού της πόλης, στάθηκαν όμως στο γεγονός ότι οι επισκέπτες θα πρέπει να προετοιμάζονται κατάλληλα από δασκάλους και καθηγητές πριν την επίσκεψή τους, έτσι ώστε να ζήσουν την ολοκληρωμένη εμπειρία.

Αναφορικά με τον αριθμό των φοιτητών και μαθητών που επισκέπτονται την πόλη, αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι δεν υπάρχουν στοιχεία που να διατηρούνται από ξενοδοχειακές μονάδες καθώς συγκεντρώνονται συνολικά και όχι με βάση το κίνητρο

επίσκεψης τους. Το ίδιο ισχύει και για την τοπική αυτοδιοίκηση, στην οποία δε συνηθίζεται να τηρείται αρχείο του αριθμού μαθητών και φοιτητών που επισκέπτεται την πόλη. Αντίθετα, το Λαογραφικό Μουσείο και η Δημοτική Πινακοθήκη μέσω του ημερολογίου και των κρατήσεων, έχουν μια εικόνα του αριθμού των μαθητών που επισκέπτονται τα μουσεία τους.

Στην έλλειψη στατιστικών στοιχείων που αφορούν στον εκπαιδευτικό τουρισμό στην πόλη της Λάρισας, έρχεται να προστεθεί και η οικονομική επίπτωση. Από τη στιγμή που δεν τηρείται κάποιο αρχείο, είναι δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια κατά πόσο οι τουρίστες με εκπαιδευτικά κίνητρα συμβάλλουν πραγματικά στην οικονομία της περιοχής. Παρόλα αυτά, η κινητικότητα των μαθητών και φοιτητών που επισκέπτονται την πόλη είναι συνεχής, οπότε οι ξενοδόχοι όπως και η τοπική αυτοδιοίκηση είναι αισιόδοξοι ότι η συμβολή τους στη βιωσιμότητα της πόλης είναι εμφανής με προοπτικές βελτίωσης.

Προχωρώντας στις αλλαγές που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν για να μετατραπεί η Λάρισα σε πόλο έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού, οι ερωτηθέντες σύστησαν ένα ενιαίο σχέδιο το οποίο μπορεί να υλοποιηθεί με τη συνεργασία φορέων, μουσείων, της εκπαίδευσης, των ξενοδόχων όπως και των εκπροσώπων των καταστημάτων εστίασης, έτσι ώστε να αναδειχθούν τα δυνατά σημεία της πόλης και να δημιουργηθεί από την αρχή ένα νέο τουριστικό προϊόν.

Τέλος, όλες οι ομάδες εστίασης συμφώνησαν στο γεγονός ότι εκτός από τα πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία της Λάρισας, οι επισκέπτες με εκπαιδευτικά κίνητρα μπορούν να γίνουν και αυτοί μέρος της πόλης, ακολουθώντας τους ρυθμούς της καθημερινότητας των ντόπιων κατοίκων και μαθαίνοντας για την κουλτούρα τους.

8.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην τελευταία ενότητα της εργασίας θα παρουσιαστούν οι προτάσεις όπως αυτές προκύπτουν μετά την ανάλυση των συνεντεύξεων και την προσωπική άποψη της ερευνήτριας.

Αρχικά, είναι γεγονός ότι η θέση της Λάρισας στο κέντρο της χώρας είναι από τα πρώτα και πιο σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν έρχεται στην επιφάνεια το ζήτημα του τουρισμού και πιο συγκεκριμένα του τουρισμού με εκπαιδευτικά κίνητρα. Η πόλη βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας, συνδέεται με το οδικό δίκτυο και την Εθνική Οδό και βρίσκεται σε απόσταση λιγότερη των δύο ωρών από αεροδρόμιο. Συνεπώς, είναι κατάλληλη να προσελκύσει μαθητές και φοιτητές από όλη τη χώρα ή και από όλες τις χώρες του εξωτερικού.

Στρεφόμενη προς τον εισερχόμενο εκπαιδευτικό τουρισμό, η χώρα μπορεί να επωφεληθεί όχι μόνο στο σύνολό της αλλά και στις επιμέρους μικρότερες περιοχές, όπως η Λάρισα. Αυτό είναι εφικτό με την προώθηση εκπαιδευτικών δράσεων που μπορεί να γίνει μέσω του Υπουργείου Τουρισμού και κατάλληλων ενεργειών.

Μια πρόταση η οποία είναι ικανή να υποστηρίξει φοιτητικό εκπαιδευτικό τουρισμό, είναι η διασύνδεση με τα πανεπιστήμια της πόλης. Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και η Ιατρική Σχολή, με τα κατάλληλα προγράμματα σπουδών, με σεμινάρια και συνέδρια, είναι σε θέση να φιλοξενήσουν φοιτητές με κίνητρα εκπαιδευτικά καθ' όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους. Στην πρόταση αυτή θα μπορούσε να προτεθεί και η σύνδεση με την Ιπποκρατική ιδέα, αφού τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται προσπάθειες για την ανάδειξη της Λάρισας ως η πόλη του Ιπποκράτη.

Αναφορικά με τις αλλαγές που θα μετέτρεπαν τη Λάρισα σε πόλο έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού, θα μπορούσε κανείς να φέρει ως παράδειγμα το Εξειδικευμένο πακέτο προώθησης Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ για τα έτη 2016-2020 «Open Tourism Open Culture», το οποίο δημιουργήθηκε σε συνεργασία του Δήμου Λαρισαίων και του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, αναδεικνύοντας την υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της πόλης. Με αυτόν τον τρόπο, είναι δυνατόν η Λάρισα να μετατραπεί σε τουριστική πόλη, σε μια πόλη του θεάτρου η οποία θα φιλοξενεί πολιτιστικές δράσεις.

Ακόμη μια πρόταση για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τουρισμού είναι ο συνδυασμός των μουσειακών και εκπαιδευτικών δράσεων της πόλης με πολιτιστικές διαδρομές στις γύρω περιοχές. Η ιστορική σημασία της πόλης σε συνδυασμό με τις διαδρομές, τη μυθολογία που κρύβεται πίσω από τον Όλυμπο και το Πήλιο, όπως και

την επιβλητικότητα των Μετεώρων που συνδυάζουν το θρησκευτικό τουρισμό, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό προορισμό τόσο για σχολεία και πανεπιστήμια της χώρας όσο και του εξωτερικού.

Από την πλευρά της εκπαίδευσης, θα ήταν εφικτό στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος να πραγματοποιούνται ειδικά γεγονότα μικρής κλίμακας με διάφορες θεματικές όπως το θέατρο, η μουσική, ο χορός ή ο κινηματογράφος, στα οποία δικαίωμα συμμετοχής θα έχουν σχολεία από όλη τη χώρα με προοπτικές συμμετοχής και από σχολεία του εξωτερικού. Έτσι θα δημιουργηθούν δεσμοί και κοινότητες ανάμεσα στα σχολεία της χώρας με κίνητρα εκπαιδευτικά.

Όπως προέκυψε από την ποιοτική έρευνα και την ανάλυσή της, για την ανάδειξη της πόλης ως πόλο έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού, είναι απαραίτητη μια συντονισμένη και συλλογική προσπάθεια από όλους τους εταίρους. Πιο συγκεκριμένα, η συνεργασία μεταξύ του Δήμου Λαρισαίων, της Εφορείας Αρχαιοτήτων, της διοίκησης των μουσείων και των πολιτιστικών χώρων, των ξενοδόχων, της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και των Πανεπιστημίων της περιοχής θα δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ένα στρατηγικό σχέδιο το οποίο θα αναδείξει όλα τα δυνατά σημεία της πόλης. Αξιοποιώντας τις γνώσεις του κάθε φορέα, είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα νέο τουριστικό προϊόν για την πόλη της Λάρισας, το οποίο θα είναι ικανό να προσελκύσει εκπαιδευτικό τουρισμό, και με τις κατάλληλες προσαρμογές και τουρισμό άλλων ειδικών ενδιαφερόντων.

Κλείνοντας, η παρούσα έρευνα μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος σχετικά με τον εκπαιδευτικό τουρισμό και κατά πόσο είναι ικανός να συμβάλλει σημαντικά στην τοπική ανάπτυξη της πόλης. Οι επόμενες έρευνες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν και ποσοτική έρευνα καθώς και έρευνα η οποία θα καταγράφει την πρόθεση των εκπαιδευτικών της χώρας να επισκεφθούν την πόλη της Λάρισας και με αυτόν τον τρόπο να γνωρίσουν την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της πόλης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβδελλή Θ. (2005). Προυποθέσεις βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης.

Αγοραστάκης, Γ. (1996), *Τοπική Ανάπτυξη, Ο Αγροτικός Τουρισμός Ποιότητας*, Εκδόσεις CRF Ο.Α.ΔΥ.Κ, Χανιά

Αθανασίου, Α. (2013) «Ο Εκπαιδευτικός Τουρισμός ως Ειδική Μορφή Τουρισμού: Ο Εισερχόμενος Τουρισμός στην Ελλάδα». Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Αιγινήτης, Ν. (1929) *Γενικά Αρχαία Τουριστικής Επιστήμης.*, Αθήναι

Ανδριώτης, Κ. (2003). *Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και τα Διαφοροποιητικά Χαρακτηριστικά του*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης. ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, 20-21/2003 ISSN 1105-3267 σσ. 139-154.

Αποστολόπουλος, Κ. και Σδράλη, Δ. (2009). Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαιθρου: Θεωρητική Προσέγγιση και Εφαρμογές. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

Βαρβαρέσος, Σ. (2000) *Τουρισμός. Οικονομικές προσεγγίσεις.*, Αθήνα: Προπομπός

Βελισσαρίου, Ε. (2000) *Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού*, Τόμος δ΄. Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βενετσανοπούλου, Μ. (2006). *Η κρατική Συμβολή στον Τουρισμό*, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.

Βουκούνας, Κ. (2013) *Εκπαιδευτικός / Μαθητικός Τουρισμός – Η περίπτωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Γαβριήλ, Ε. (2016) *Εκπαιδευτικός Τουρισμός: Οι απόψεις των Εκπαιδευτικών*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Γεωργιδάκη, Κ. (2004) Εκπαιδευτικός Τουρισμός στην Ελλάδα: Η περίπτωση των Άγγλων Μαθητών στην Κλασσική Διαδρομή και τα Νησιά. Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Δασκαλάκη, Μ. (2016) *Σχεδιασμός του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα.*, Ερευνητική εργασία Θεσσαλονίκη: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Έκθεση Αυτοαξιολόγησης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. (2014). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Βόλος.

Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης. Ακαδημαϊκά έτη 2013-2014, 2014-2015. Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2021) Έρευνα Ανώτατης Εκπαίδευσης (Πανπειστημιακός και Τεχνολογικός Τομέας). Πειραιάς.

ΕΛΣΤΑΤ, (2019).Τουρισμός-Δείκτης κύκλος εργασιών, Διαθέσιμο στο:

Ετήσια Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης. Ακαδημαϊκό έτος 2018-2019. Τμήμα Ιατρικής. Σχολή Επιστημών Υγείας. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ζαχαράτος Γ. Τσάρτας Π. (1999). *Πολιτική και Κοινωνιολογία της Τουριστικής Ανάπτυξης*, τόμος Γ, Εκδόσεις ΕΑΠ Πάτρα.

Ζούκας, Α. (2008). Λάρισα 8000 Χρόνια Νεότητας. Συλλογικό έργο Δήμος Λαρισαίων. Έκδοση 2008.

Ηγουμενάκης, Ν. Γ. Κραβαρίτης, Κ. Ν. & Λύτρας, Π.Ν., (1999) *Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Interbooks.

Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική - Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Καδδά Α. (2017), Ποιοτική Μέθοδοι Έρευνας στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες

ανακτήθηκε στις 25/11/2022 από τη διαδικτυακή σελίδα:

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/>

Καλφιώτης, Σ. (1976) Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Εκδόσεις Τυροβολάς.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. (2011). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ. Αθήνα.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., Γρίμπα, Ε. (2011) *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Αθήνα: Κριτική.

Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2012) Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Δ' Έκδοση, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπάρκας, Ε. (2021). Οικονομικές και Πολιτικές Προκλήσεις κατά τη διάρκεια του COVID-19. Πρόσβαση 2 Μαΐου 2022. Διαθέσιμο

<https://www.economia.gr/oikonomikes-politikes-prokliseis-tourismou/>

N.33120/17 για Εκδρομές – Εκπαιδευτικές επισκέψεις μαθητών και μαθητριών Δημοσίων και Ιδιωτικών σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εντός και εκτός της χώρας. Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 681/6-3-2017)

Πρόσβαση 2 Μαΐου 2022.

Ρέππας, Π. (2002) Οικονομική Ανάπτυξη: Θεωρίες και Στρατηγικές. Τόμος Α΄. 2^η Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ Λάρισας 2016-2020, Δέφνερ Α. κ.ά., 2015 :

https://www.larissa.gov.gr/images/pdfs_dhmos/OPENLA_tourism_culture_EPRINT.pdf

Σφακιανάκης, Μ. (2000). *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: Έλλην.

Σφακιανάκης, Μ. (2013). *Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού*. Εκδόσεις Ίων, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2013). Ενδιάμεση Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική 2013. Διαθέσιμο σε http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Inter_NomPol2013.pdf Ανακτήθηκε 4/5/2022.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2015). Ενδιάμεση Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική 2015. Διαθέσιμο σε http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Inter_NomPol2015.pdf Ανακτήθηκε 4/5/2022.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2020). Εξελίξεις στο ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών: Φεβρουάριος 2020. Δελτίο Τύπου.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2021). Έρευνα συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος. <https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/isozygio-plhrwmwn/taksidiwtikes-yphresies>

Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό*. Εξάντας: Αθήνα.

Bank of Greece, Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/DKT51/> Πρόσβαση 2 Μαΐου 2022.

<https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Andriotis, K. (2000) Local Community Perceptions of Tourism as a Development

Armstrong, G. and Kotler P. (2009), *Εισαγωγή στο Μάρκετινγκ*. 9^η έκδοση. Εκδόσεις Επίκεντρο Α.Ε.

Burkat, A.G, και Medlik, S. (1974). *Tourism: Past, Present and Future*, Heinemann, London.

Cazes, G.H. (1989). Alternative tourism: Reflections on an ambiguous concept. In: Singh, T.V., Theuns, H.L. & Go, F.M. (eds). *Towards Appropriate Tourism: The Case of Developing Countries*. Frankfurt, Peter Lang, pp. 117-126.

Cohen, E. (1972) Towards a Society of International Tourism. *Social Research*.

Cohen, E. (1979). A Phenomenology of tourist experiences. *Sociology*, 13: 179-201.

Cooper, C. (1999). 'The European school travel markets'. *Travel and Tourism Analyst*, 5.

Cooper, C. and Lantham J. (1999) The European School Travel Market. *Travel and Tourism analyst*.

European Comission. (2021) Erasmus+ 2019 in Numbers. https://wayback.archive-it.org/12090/20211005095224/https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-el-2019_en.html

Fang B., Ye, Q., & Law, R (2016). *Effect of sharing economy on tourism industry employment*. *Annals of Tourism Research*, 57.

- Fink, C. 1970: *Der Massentourismus: Soziologische und wirtschaftliche Aspekte unter besonderer Berücksichtigung schweizerischer Verhältnisse*. St. Galler Beiträge zum Fremdenverkehr und zur Verkehrswirtschaft, Reihe Fremdenverkehr no. 2, Bern.
- Gray, H. P. (1970) *International Travel-International Trade*. D.C. Health and Company: Lexington.
- Hall, C. M., και Page S. J. (1999) *The Geography of Tourism and Recreation*. London: Routledge
- Hayes, N. (1997). *Doing Qualitative Analysis in Psychology*. Hove, East Sussex: Psychology Press.
- Himmetoglu, B. (1992). *What is soft tourism?* Proceedings of the International Conference on Architecture of Soft Tourism. Trabzon, Turkey: Yildiz University Faculty of Architecture Press.
- Inskip, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Knight, J. (2004). *Internationalisation remodelled: definitions, rationales, and approaches*. Journal for Studies in International Education, Vol. 8 No.1, pp. 5-31.
- Kotler, P. και Keller K. (2006), *Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ*, 12^η Αμερικανική Έκδοση. Εκδόσεις Κλειδάριθμος.
- Krueger, R.A. (1988). *Focus Group: A practical Guide for Applied Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Lane, B. (1993). Sustainable rural tourism strategies: *A tool for development and conservation*. In: Bramwell, B. & Lane, B. (eds). Rural Tourism and Sustainable Tourism Development. Channel view, Clevedon, pp.102-111.
- Likorish, L., και Jenkins, C. (2004). *Μια εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Κριτική.
- Mader, V. (1988). *Tourism and Environment*. Annals of Tourism Research. 15(2): 274-276.

Maslow, A. H., (1943), A theory of Human Motivation, *Psychological Review*, vol. 50.

Miller, M. L. Auyong, J. (1998) *Remarks on Tourism Terminologies: Anti-Tourism, Mass Tourism, and Alternative Tourism*, in Miller, M. L., Auyong, J. (eds) *Proceedings of the 1996 World Congress on Coastal and Marine Tourism*. Seattle, WA: University of Washington.

Mowforth, M. & Munt, I (2015). *Tourism and sustainability: Development, globalization and new tourism in the third world*. Routledge.

Mowforth, M., Munt, I. (2009) *Tourism and Sustainability*. London: Routledge.

Pearce, D.G. (1992). Alternative tourism: Concepts, classifications, and questions. In: Smith, V.L. & Eadington, W.R. (eds). *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*. Philadelphia: University of Philadelphia Press & International Academy for the Study of Tourism.

Plog, S. (1974) Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*.

Richie, J. and Lewis. J. (eds.) (2003). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Sage Publications, London.

Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. (μτφ. Β. Νταλάκου και Κ. Βασιλικού, επιμ. Κ. Μιχαλοπούλου). Αθήνα: Gutenberg.

Romeril, M. (1985). Tourism and the environment: towards a symbiotic relationship. *International Journal of Environmental Studies*. 25 (4), pp.215-218.

Tomasi, S.; Paviotti, G.; Cavicchi, A. (2020). *Educational Tourism and Local Development: The Role of Universities*. Sustainability, 12, 6766.

Tool: The Island of Crete. Unpublished PhD Thesis, Bournemouth: Bournemouth

Torres, R. (2002). *Cancun's Tourism Development from a Fordist Spectrum of Analysis*, *Tourist Studies* 2(1): 87–116

Travel and Tourism Economic Impact, 2017, Word. (2017) World Travel and Tourism Council

Andriotis, K. (2000) Local Community Perceptions of Tourism as a Development

UNESCO (1976). *The effects of tourism on socio-cultural values*. Annals of Tourism Research. 4, pp.74-105.

Urry, J. (1990) *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Society*. Sage, London.

Vanhove, N. (1997). *Mass tourism: Benefits and costs*. In: Wahab, S. & Pigram, J.J. (eds). *Tourism Development and Growth - The Challenge of Sustainability*. London: Routledge, pp.50-77.

Weaver, D.B. (1991). *Alternative to mass tourism in Dominica*. Annals of Tourism Research. 18(2), pp.414-432.

World Tourism Organisation (1985), *Tourism Place in the Input-Output Tables to the National Tables*, Madrid Spain.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.ststravel.co.uk/>

www.unesco.org

www.eurostat.com

<https://project-iasis.eu>

<http://www.aboutistc.org/sata.html>

<https://www.isic.org>

<http://www.fhw.gr/fhw/>

<https://mfi.gr/#>

<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>

<https://www.europarl.europa.eu/greece/el/για-νέους-μαθητές-%0A-σπουδαστές/euroscola>

<http://www.moec.gov.cy/dme/>

<https://www.ucy.ac.cy/summerschool/general-information>

<http://dml.culture.gr/index.php/el/>

<http://www.larissa-theatre.com/theatro-larissas/>

<https://www.larissa-dimos.gr/el/i-poli/mulos-tou-pappa>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα δυνατά σημεία της Λάρισας που μπορούν να προσελκύσουν τουρισμό; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
2. Θεωρείτε ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός εξασφαλίζει επαρκείς πόρους για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις της Λάρισας; (ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
3. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός συμβάλει πραγματικά στη βιωσιμότητα της πόλης; (ΦΟΡΕΙΣ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
4. Από ποιες περιοχές προέρχονται οι μαθητές και φοιτητές που επισκέπτονται την πόλη στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
5. Για πόσες μέρες παραμένουν οι μαθητές και φοιτητές στην πόλη; Θεωρείτε ότι είναι αρκετές ή λίγες; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
6. Με ποια κριτήρια επιλέγονται τα μουσεία και οι χώροι που επισκέπτονται οι μαθητές και οι φοιτητές; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ)
7. Θεωρείτε ότι η Λάρισα είχε την ίδια πολιτιστική εικόνα τις προηγούμενες δεκαετίες; Η εικόνα αυτή έχει βελτιωθεί; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
8. Εάν θα αλλάζατε κάτι στο πρόγραμμα που ακολουθούν τα σχολεία και πανεπιστήμια που επισκέπτονται την πόλη, τι θα ήταν αυτό; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ)
9. Εκτός από την επίσκεψη σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και χώρους με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, σε τι άλλες δραστηριότητες συμμετέχουν οι μαθητές και φοιτητές; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)

10. Υπάρχει κάτι που θα αλλάζατε ή θα προτείνατε έτσι ώστε η Λάρισα να γίνει πόλος έλξης εκπαιδευτικού τουρισμού; (ΦΟΡΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, ΞΕΝΟΔΟΧΟΙ)
11. Κρατάτε κάποιο αρχείο για τους μαθητές και φοιτητές που επισκέπτονται τη Λάρισα; Εάν ναι, παρατηρείται διαφοροποίηση στους αριθμούς των τελευταίων χρόνων;